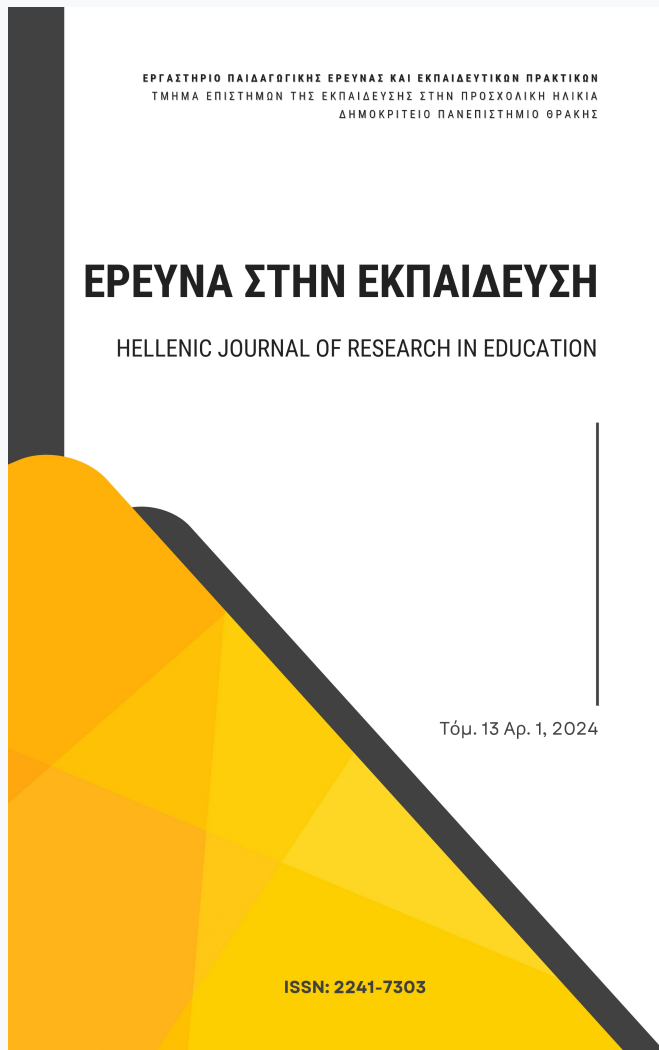

Έρευνα στην Εκπαίδευση

Τόμ. 13, Αρ. 1 (2024)

Οι ψυχοκοινωνικές δυνάμεις του θάρρους και της αισιοδοξίας: η συμβολή τους στην ενίσχυση της αυτο-αποτελεσματικότητας και στη διαμόρφωση της διαδικασίας λήψης επαγγελματικών αποφάσεων στους εφήβους

Αργυρώ Χαροκοπάκη, Σπυρίδων Κάμτσιος, Βασιλική Ρούβαλη

doi: [10.12681/hjre.35445](https://doi.org/10.12681/hjre.35445)

Copyright © 2024, Αργυρώ Χαροκοπάκη, Σπυρίδων Κάμτσιος, Βασιλική Ρούβαλη

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χαροκοπάκη Α., Κάμτσιος Σ., & Ρούβαλη Β. (2024). Οι ψυχοκοινωνικές δυνάμεις του θάρρους και της αισιοδοξίας: η συμβολή τους στην ενίσχυση της αυτο-αποτελεσματικότητας και στη διαμόρφωση της διαδικασίας λήψης επαγγελματικών αποφάσεων στους εφήβους. *Έρευνα στην Εκπαίδευση*, 13(1), 1–28.

<https://doi.org/10.12681/hjre.35445>

Οι ψυχοκοινωνικές δυνάμεις του θάρρους και της αισιοδοξίας: η συμβολή τους στην ενίσχυση της αυτο-αποτελεσματικότητας και στη διαμόρφωση της διαδικασίας λήψης επαγγελματικών αποφάσεων στους εφήβους

Χαροκοπάκη Αργυρώ^{α,γ} Κάμτσιος Σπυρίδων^{β,γ}, Ρούβαλη Βασιλική^γ

^αΤμήμα Κοινωνικής Εργασίας, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής, Αθήνα, Ελλάδα

^βΤμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ελλάδα

^γΤμήμα Κοινωνικών Επιστημών και Επιστημών Συμπεριφοράς, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Περίληψη

Σκοπός της μελέτης ήταν η εξέταση των ψυχοκοινωνικών δυνάμεων του θάρρους και της αισιοδοξίας και η επίδρασή τους στη γενικευμένη αυτο-αποτελεσματικότητα και τη διαδικασία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων. Περαιτέρω, η έρευνα αναζητήσε την επίδραση του φύλου και της τάξης φοίτησης στις προαναφερθείσες μεταβλητές. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 232 μαθητές/τριες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (112 μαθητές και 120 μαθήτριες), οι οποίοι συμπλήρωσαν τα παρακάτω ερωτηματολόγια: (α) Κλίμακα Θάρρους (Norton & Weiss, 2009), (β) Ερωτηματολόγιο για το Νόημα της Ζωής (Steger et al., 2006), (γ) Ερωτηματολόγιο Χαρακτηριστικών Λήψης Επαγγελματικής Απόφασης (Gati et al., 2010) και (δ) Κλίμακα Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας (Jerusalem & Schwarzer, 1992). Από τα αποτελέσματα της μελέτης διαφάνηκε, αρχικά, η επίδραση του φύλου και της τάξης φοίτησης στην κλίμακα του θάρρους, στην αυτοαποτελεσματικότητα καθώς και σε ορισμένες υποκλίμακες του Ερωτηματολογίου Χαρακτηριστικών Λήψης Επαγγελματικής Απόφασης. Περαιτέρω, αναδείχθηκε η στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση του θάρρους με την γενικευμένη αυτοαποτελεσματικότητα και με τις υποκλίμακες «Ταχύτητα λήψης της τελικής απόφασης» και «Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα», τις οποίες μπορεί να προβλέψει θετικά και στατιστικά σημαντικά. Επίσης, αναδείχθηκε η αρνητική συσχέτιση του θάρρους με τις υποκλίμακες «Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους-εξάρτηση» και «Αναζήτηση συμβουλής από άλλους» τις οποίες μπορεί να προβλέψει αρνητικά και στατιστικά σημαντικά. Η ψυχοκοινωνική δύναμη της αισιοδοξίας βρέθηκε να έχει θετική συσχέτιση με την υποκλίμακα «Συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών» και τη γενικευμένη αυτοαποτελεσματικότητα τις οποίες μπορεί να προβλέψει θετικά. Τα ευρήματα της μελέτης συζητούνται προκειμένου για την αξιοποίησή τους στον σχεδιασμό παρεμβάσεων Επαγγελματικής Συμβουλευτικής που θα συντελέσουν στην ανάπτυξη, καλλιέργεια και αξιοποίηση των συγκεκριμένων ψυχοκοινωνικών δυνάμεων και θα διευκολύνουν την επαγγελματική ανάπτυξη των εφήβων.

Abstract

The purpose of the study was to examine the psychosocial resources of courage and optimism and their impact on generalized self-efficacy and career decision-making. Furthermore, the research investigated the effect of gender and class of study on the aforementioned variables. The sample consisted of 232 secondary school students (112 boys and 120 girls), who completed the following questionnaires: (a) Courage Scale (Norton & Weiss, 2009) (b) Meaning of Life Questionnaire (Steger et al., 2006) (c) The Decision-Making Characteristics Questionnaire (Gati et al., 2010) and (d) The Generalized Self-Efficacy Scale (Jerusalem & Schwarzer, 1992).

Υπεύθυνος επικοινωνίας: Σπυρίδων Κάμτσιος, Τμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, skamtsios@uoi.gr

URL: <http://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/hjre/index>

Initially, results of the study, revealed the effect of gender and study class on courage, on self-efficacy as well as on some subscales of the of Decision-Making Characteristics Questionnaire. Furthermore, the positive correlation of courage with the generalized self-efficacy and with the subscales "Speed of making the final decision" and "Pursuit of the ideal profession" which can be positively predicted was found. In addition to this, a negative correlation of courage with the subscales "Desire to please them" and 'Seeking advice from others', which can predict negatively, were highlighted. Optimism was found to have a positive correlation with the subscale "Information Gathering and Processing" and generalized self-efficacy which it can positively predict. Findings of the study are discussed in order to utilize them in the planning of Professional Counseling interventions that will contribute to the development, cultivation and utilization of the aforementioned psychosocial resources and processes that, in turn, will facilitate the professional development of adolescents.

© 2024, Χαροκοπάκη Αργυρώ, Κάμτσιος Σπυρίδων, Ρούβαλη Βασιλική

Άδεια CC-BY-SA 4.0

Λέξεις-κλειδιά: θάρρος, αισιοδοξία, αυτοαποτελεσματικότητα, χαρακτηριστικά λήψης επαγγελματικής απόφασης, έφηβοι

Key words: courage, optimism, self-efficacy, decision-making characteristics, teens

Εισαγωγή

Η λήψη επαγγελματικών αποφάσεων θεωρείται από τις πιο σημαντικές αλλά και σύνθετες διαδικασίες στις οποίες χρειάζεται να ανταπεξέλθει ένας έφηβος καθώς απαιτεί την επίδειξη ενός πολυδιάστατου τρόπου δράσης με αυξημένη προσωπική ευθύνη (Hirschi et al., 2013·Savickas, 2013·Guichard, 2015). Μια επαγγελματική απόφαση αποτελεί εκτίμηση και αξιολόγηση μιας ή περισσότερων εναλλακτικών επιλογών. Η τελική απόφαση και η επιλογή μιας εξ' αυτών, υλοποιείται μεν υπό την επίδραση του εξωτερικού περιβάλλοντος του ατόμου (εξωγενείς παράγοντες και πόροι του περιβάλλοντος όπως δυνατότητες, ευκαιρίες, εμπόδια κ.ά.). Επιπλέον, δε, συνδέεται στενά με τα βιώματα και τα χαρακτηριστικά του (προσωπικότητα, αξίες, ενδιαφέροντα, συναισθήματα και στάσεις, εμπειρίες, ικανότητες και δεξιότητες, αντιλήψεις αυτοαποτελεσματικότητας, προκαταλήψεις αναφορικά με τις σπουδές και τα επαγγέλματα, κ.ά.) (Gati et al., 2010·Χαροκοπάκη, 2012·Sidiropoulou-Dimakakou et al., 2012·Lent &Brown, 2013).

Δυο είναι οι συνιστώσες που συγκροτούν τον σκληρό πυρήνα μεθοδολογίας της επαγγελματικής συμβουλευτικής και των στόχων της ως προς αυτό το ζήτημα: α) η διευκόλυνση της διαδικασίας λήψης επαγγελματικών αποφάσεων και β) η μεγιστοποίηση των αποτελεσμάτων κάθε απόφασης σταδιοδρομίας που θα ανταποκρίνονται στο σύνολο των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών, δυνατοτήτων και ευκαιριών κάθε ατόμου (Gati, 2013·Gati&Levin, 2014). Η προσπάθεια εξατομίκευσης της επαγγελματικής συμβουλευτικής προϋποθέτει την αξιοποίηση των προσωπικών χαρακτηριστικών και την ενεργοποίησή του ίδιου του ατόμου ώστε να σχεδιάσει και να οραματιστεί μια σταδιοδρομία με προοπτική. Η επιστημονική τάση αξιοποίησης των προσωπικών χαρακτηριστικών του ατόμου, οδήγησε στην αξιοποίηση, μεταξύ άλλων, και των θετικών ψυχοκοινωνικών δυνάμεων (Guichard, 2015·Nota e tal., 2015·Cohen-Scali et al., 2018), οι οποίες θεωρήθηκε ότι μπορούν να ενδυναμώσουν το άτομο ως προς την προθυμία για την εμπλοκή του στη διαδικασία λήψης αποφάσεων που απαιτούνται για τη διαχείριση του επαγγελματικού του μέλλοντος και, όπως ήταν αναμενόμενο, ενεργοποίησε το σχετικό ερευνητικό ενδιαφέρον διεθνώς (Savickas & Porfeli, 2012·Ginevra & Capozza, 2015· Nota e tal., 2015·Vilhjálmsdóttir, 2015·Annovazzi et al., 2016) και στη χώρα μας (Αργυροπούλου και συν., 2018· Charokopaki & Argyropoulou, 2019· Charokopaki et al., 2019).

Η τάση της αξιοποίησης των θετικών ψυχοκοινωνικών δυνάμεων ξεκίνησε στα τέλη του 20^{ου} αιώνα (Seligman & Csikszentimihalyi, 2000, ό.α. στο Malikiosi-Loizos, 2020) και έφερε στο προσκήνιο τις ιδιαίτερες δυνατότητες και τα ταλέντα του ατόμου. Το επιστημονικό ενδιαφέρον στράφηκε στον τρόπο με τον οποίο αρετές όπως η γενναιότητα, η αισιοδοξία, η ελπίδα, η χαρά, ο αλtruισμός, η επιμονή κ.ά. μπορούν να

υποστηρίζουν τα άτομα και να συντελέσουν στην ψυχολογική τους ανάπτυξη, στην ενίσχυση της ψυχικής τους ανθεκτικότητας, στη διαμόρφωση θετικής στάσης προς τη ζωή (Pezirkianidis & Stalikas, 2020) και, τελικά, στην επίτευξη ευεξίας τόσο για τους ίδιους όσο και για τις ομάδες και τις κοινότητες που διαβιούν (Pezirkianidis & Stalikas, 2020).

Η παρούσα έρευνα, έχοντας ως θεωρητικό υπόβαθρο τη συμβολή των ψυχοκοινωνικών δυνάμεων σε θέματα επαγγελματικής ανάπτυξης, εστίασε στο ρόλο του θάρρους και της αισιοδοξίας διερευνώντας τον τρόπο με τον οποίο σχετίζονται με τη λήψη αποφάσεων σταδιοδρομίας εφήβων μαθητών/τριών Δευτεροβάθμιας Εκπ/σης και πιο συγκεκριμένα: α) ως προς τον τρόπο που οι έφηβοι λαμβάνουν επαγγελματικές αποφάσεις (χαρακτηριστικά λήψης αποφάσεων) με γνώμονα τα ατομικά τους χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες και β) ως προς τις αντιλήψεις αυτοαποτελεσματικότητάς τους. Η διερεύνηση των αλληλεπιδράσεων των εν λόγω μεταβλητών αποβλέπει στο να προσφέρει συγκεκριμένα ευρήματα εμπλουτίζοντας την ελληνική βιβλιογραφία στα θέματα επαγγελματικής ανάπτυξης εφήβων και συντελώντας στην αποτελεσματικότητα της επαγγελματικής συμβουλευτικής.

Εφηβεία, διαδικασία και χαρακτηριστικά λήψης επαγγελματικών αποφάσεων

Στη χώρα μας η εκπαιδευτική πορεία ενός έφηβου ατόμου στο πλαίσιο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης είναι προδιαγεγραμμένη. Ωστόσο, μετά το πέρας της υποχρεωτικής εκπαίδευσης ή στις αρχές της επόμενης εκπαιδευτικής βαθμίδας (στο τέλος της Α΄ τάξης Γενικού ή Επαγγελματικού Λυκείου) οι έφηβοι καλούνται να διαμορφώσουν φιλοδοξίες και να πάρουν αποφάσεις που αφορούν στην εκπαιδευτική τους πορεία και την επιλογή σπουδών που σε μεγάλο βαθμό έχουν προβλεπτική αξία για τη μελλοντική τους σταδιοδρομία.

Στο εύρος της πολυπαραγοντικής θεώρησης της διαδικασίας λήψης αποφάσεων σταδιοδρομίας, δυο από τις κυρίαρχες θεωρητικές προσεγγίσεις όπως η Θεωρία Σχεδιασμού Ζωής (Savickas & Porfeli, 2012·Savickas, 2013) και η Κοινωνικογνωστική Θεωρία για τη Σταδιοδρομία (Lent et al., 1994· Lent & Brown, 2013) αναφέρονται στο ρόλο ατομικών χαρακτηριστικών και κοινωνικών παραγόντων (π.χ. δομή και διεργασίες στην οικογένεια, ευκαιρίες και περιορισμοί από το κοινωνικό πλαίσιο, κ.ά.) στην ανάπτυξη κοινωνικογνωστικών μηχανισμών που σχετίζονται με τη λήψη αποφάσεων. Πρόκειται για τις αντιλήψεις αυτοαποτελεσματικότητας, τις προσδοκίες αποτελέσματος και τους στόχους, τη δυνατότητα αυτοκαθορισμού στα θέματα επαγγελματικής ανάπτυξης, την ικανότητα επίδειξης ταχείας ανταπόκρισης στο ζητούμενο της λήψης μιας απόφασης, την ικανότητα αναζήτησης και αξιοποίησης ευκαιριών στην αγορά εργασίας, την ικανότητα νοηματοδότησης των εμπειριών ζωής κ.ά. Εστιάζουν ακόμα στο ρόλο των ικανοτήτων ευελιξίας και προσαρμοστικότητας καθώς και σε θετικές ψυχοκοινωνικές δυνάμεις, οι οποίες έχουν θετικές ή αρνητικές συνέπειες στις αντιλήψεις που διαμορφώνει το άτομο αναφορικά με τις δυνατότητές του και –τελικά- στην επίδειξη τύπων συμπεριφοράς στη διαχείριση των θεμάτων σταδιοδρομίας όπως η λήψη επαγγελματικών αποφάσεων (Lent&Brown, 2013·Guichard, 2015·Vilhjálmssdóttir, 2015). Στο εύρος αυτών των προσεγγίσεων, το θάρρος και η αισιοδοξία θεωρείται ότι μπορούν να ενδυναμώσουν το άτομο στις ενέργειες που επιδεικνύει κατά τη διαδικασία λήψης μιας επαγγελματικής απόφασης (Ginevra & Capozza, 2015·Nota et al., 2015·Sovet et al., 2018).

Αναφορικά με το διαδικασία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων, ερευνητικά δεδομένα έχουν αναδείξει ότι δεν υπάρχει ένας κυρίαρχος τύπος στη λήψη αποφάσεων. Η σύγχρονη βιβλιογραφία αναφέρεται σε ένα συνδυασμό τρόπων λήψης αποφάσεων και μια ποικιλία χαρακτηριστικών. Εστιάζεται δηλαδή σε ένα πολυδιάστατο σύνολο, που συμπεριλαμβάνει τόσο τα στοιχεία της προσωπικότητας του ατόμου, όσο και εξωγενείς παράγοντες οι οποίοι διαμορφώνουν το «προφίλ» λήψης επαγγελματικής απόφασης του ατόμου (Gati et al., 2010,2012· Gati & Levin, 2014· Gati, 2023) και καθορίζουν την σχετική συμπεριφορά του (Gati 2013). Πρόκειται για τη συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών, την ταχύτητα λήψης απόφασης, την επιθυμία να ευχαριστήσει κάποιος τους άλλους (εξάρτηση), την εσωτερική έδρα ελέγχου, την προθυμία για συμβιβασμό ή όχι, κ.ά. (Gati et al., 2010).

Η διάσταση του φύλου φαίνεται να διαφοροποιεί το προφίλ των χαρακτηριστικών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σταδιοδρομίας των εφήβων. Ενδεικτικά, τα κορίτσια φαίνεται να αφιερώνουν περισσότερο

χρόνο στο θέμα της λήψης απόφασης και αναζητούν περισσότερες πληροφορίες. Περαιτέρω, θεωρούν ότι οι αποφάσεις που παίρνουν επηρεάζουν τις μελλοντικές τους επαγγελματικές ευκαιρίες στηρίζονται λιγότερο στους άλλους (Σιδηροπούλου-Δημακάκου και συν., 2011·Ginevra et al., 2012·Αργυροπούλου και συν., 2018) και παίρνουν πιο αργά τις αποφάσεις τους (Rassin & Muris, 2005· Gati et al., 2010·Georgalidou & Dimitriou, 2020) σε σχέση με τα αγόρια (Ginevra et al., 2012· Georgalidou & Dimitriou, 2020), τα οποία στη χώρα μας επιδιώκουν να ικανοποιήσουν περισσότερο τους σημαντικούς άλλους (Σιδηροπούλου-Δημακάκου και συν., 2011·Αργυροπούλου και συν., 2018·Georgalidou & Dimitriou, 2020;).

Η προσέγγιση της λήψης επαγγελματικών αποφάσεων στη βάση του ανωτέρω θεωρητικού πλαισίου συντελεί στον συνυπολογισμό της αλληλεπίδρασης του συνόλου των δυνατοτήτων του ατόμου, αποδίδοντας αξία στην αυτορρύθμιση της συμπεριφοράς κατά την εμπλοκή στη συγκεκριμένη διαδικασία (Gati, 2013·Perez&Gati, 2017). Ταυτόχρονα, η αξιολόγηση των χαρακτηριστικών ενός έφηβου ατόμου στη λήψη μιας επαγγελματικής απόφασης μπορεί να αυξήσει την αποτελεσματικότητα της επαγγελματικής συμβουλευτικής καθώς συντελεί στην εξατομίκευση της διαδικασίας και στη λήψη αποφάσεων σύμφωνα με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και δυνατότητες του ατόμου (Gati et al., 2010·Gati & Levin, 2014).

Αντιλήψεις αυτο-αποτελεσματικότητας και διαδικασία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων

Η έννοια του όρου «αυτο-αποτελεσματικότητα» μπορεί να αναζητηθεί στο εύρος της κοινωνικογνωστικής θεωρίας της συμπεριφοράς και ορίζεται ως «η υποκειμενική κρίση του ατόμου αναφορικά με την ικανότητά του να αναλάβει και να ολοκληρώσει μια σειρά ενεργειών που θα αποδειχθεί αποτελεσματική στο μέλλον σε μια συγκεκριμένη κατάσταση» (Bandura, 1986, σ. 91).

Η έννοια της αυτοαποτελεσματικότητας αφορά στην εκτίμηση του ατόμου για τις μελλοντικές του ενέργειες προκειμένου για το χειρισμό μιας συγκεκριμένης κατάστασης και, περαιτέρω, αναφέρεται και στην έκβαση των ενεργειών αυτών (αποτελέσματα – συνέπειες). Συγκεκριμένα, επηρεάζει τι επιλέγει το άτομο τελικά να κάνει χωρίς να το αποφεύγει, την επιμονή με την οποία θα οργανώσει τις ενέργειές του παρά τις όποιες δυσκολίες ή αντιξοότητες και την ένταση των προσπαθειών του. Με άλλα λόγια, οι αντιλήψεις αυτο-αποτελεσματικότητας καθορίζουν την επιλογή, την ένταση της προσπάθειας του ατόμου, την επιμονή καθώς και προσήλωση στο στόχο (Bandura, 1997) και ως εκ τούτου συντελούν στην πρόγνωση της συμπεριφοράς του ατόμου κατά τη διαδικασία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων (Hackett, 1995).

Η έννοια των αντιλήψεων αυτο-αποτελεσματικότητας ενσωματώθηκε στην κοινωνικογνωστική θεωρία για τη σταδιοδρομία (Social Cognitive Career Theory –SCCT- Lent et al., 1994; Lent & Brown, 2013). Στο εύρος των υποθέσεων αυτού του θεωρητικού πλαισίου οι γνωστικοί μηχανισμοί (π.χ., αντιλήψεις αυτοαποτελεσματικότητας) επηρεάζονται από ένα σύνθετο πλέγμα προσωπικών χαρακτηριστικών, εξωτερικών παραγόντων και μαθησιακών εμπειριών που, με τη σειρά τους, καθορίζουν εάν και πόσο το άτομο θα εμπλακεί στη διαδικασία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων καθώς και το περιεχόμενο των αποφάσεων αυτών.

Οι αντιλήψεις αυτοαποτελεσματικότητας περικλείουν μια εμπειρικά παραγόμενη θεωρία της αιτιολογίας τους βασισμένης σε τέσσερις σημαντικές πηγές πληροφοριών: τις προηγούμενες εμπειρίες επιδόσεων, την έμμεση λειτουργική μάθηση (πρότυπα), τη λεκτική πειθώ και την συναισθηματική κατάσταση του ατόμου, οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν στο σχεδιασμό και την εφαρμογή συμβουλευτικών παρεμβάσεων για την ενίσχυση ή αναδόμησή τους (Lent & Hackett, 1987· Bandura, 1997). Οι διάφορες υποθέσεις της κοινωνικογνωστικής θεωρίας για τη σταδιοδρομία έχουν υποστηριχθεί από πληθώρα ερευνητικών αποτελεσμάτων όπως αναφέρονται σε μετα-αναλύσεις (Betz, 2008·Lentelal., 2008· Sheu&Bordon, 2017).

Η ψυχοκοινωνική δύναμη του θάρρους και η λήψη αποφάσεων σταδιοδρομίας

Η Θετική Ψυχολογία συμπεριλαμβάνει το θάρρος ως μια από τις έξι βασικές κατηγορίες θετικών χαρακτηριστικών/προδιαθέσεων της προσωπικότητας (αρετές¹) οι οποίες συνδέονται με την ύπαρξη και άλλων θετικών προδιαθέσεων του χαρακτήρα (character strengths), δεν ομοιάζουν με τις ικανότητες, τις δεξιότητες, τα ταλέντα και τις δυνατότητες του ατόμου και επηρεάζουν τον τρόπο που οι άνθρωποι αισθάνονται, σκέφτονται και ενεργούν, προκαλώντας την εμπλοκή τους σε θετικές εμπειρίες (Park et al., 2004·Peterson & Seligman, 2004· Linley & Harrington, 2006· Pezirkianidis & Stalikas, 2020). Σύμφωνα με τους Pury et al. (2014), το θάρρος συνδέεται με ένα σύνολο αντιλήψεων που καθορίζουν τον τρόπο συμπεριφοράς του ατόμου (mindset), προϋποθέτει και περιλαμβάνει την ύπαρξη ενός σκοπού/πρόθεσης, την επιθυμία για ανάληψη δράσης και τη διαχείριση των εμποδίων που παρουσιάζονται όταν το άτομο ενεργεί επιδιώκοντας την επίτευξη μιας επιθυμίας, ενώ συνδέεται με την εύρεση λύσεων και την προσπάθεια επίτευξης στόχων (Ginevra&Carozza, 2015). Ακόμα, λειτουργεί αλληλεπιδραστικά με άλλες ψυχοκοινωνικές δυνάμεις καθώς συνδέεται με την επίδειξη επιμονής, τα υψηλά επίπεδα αυτοαποτελεσματικότητας, την ανθεκτικότητα και την αίσθηση χρονικής προοπτικής (Hannah et al., 2010).

Στα θέματα επαγγελματικής ανάπτυξης το θάρρος περιορίζει την αναβλητικότητα και τις αμφιβολίες, ενισχύει την επιμονή και την προσπάθεια του ατόμου (Magnano et al., 2017) και συντελεί στην επαγγελματική προσαρμοστικότητα και ετοιμότητα κατά τη μετάβαση στην αγορά εργασίας (Magnano et al., 2021·Parola & Marcionetti, 2023). Θεωρείται ένας προστατευτικός μηχανισμός (Sovet et al., 2018), μια προσαρμοστική συμπεριφορά (Bockorny, 2015) που τροφοδοτεί τις αντιλήψεις για δυνατότητες και ευκαιρίες (Santilli et al., 2017) και ως εκ τούτου είναι δυνατόν να συντελεί στη διαχείριση των δυσκολιών κατά τη διαδικασία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων στους εφήβους παρά τους φόβους και τις αμφιβολίες για τις μελλοντικές επιλογές σταδιοδρομίας (Ginevra & Carozza, 2015).

Η έρευνα της Αργυροπούλου και των συνεργατών της (2022) σε έφηβους μαθητές/τριες κατέδειξε την αλληλεπίδραση του θάρρους με θετικές ψυχοκοινωνικές δυνάμεις όπως την ανθεκτικότητα, την ευγνωμοσύνη και την ψυχολογική ευεξία, οι οποίες συνεισφέρουν θετικά στην προσπάθεια των εφήβων να διαχειριστούν τα θέματα σταδιοδρομίας. Στην έρευνα του Καλίκη και των συνεργατών του (2017), όσο περισσότερο οι έφηβοι είχαν αναπτύξει θετικές ψυχοκοινωνικές δυνάμεις (θάρρος, αισιοδοξία, ελπίδα, ευεξία) τόσο λιγότερες δυσκολίες αντιμετώπιζαν αναφορικά με τη λήψη επαγγελματικών αποφάσεων. Ακόμα, το θάρρος καταδείχθηκε ότι προβλέπει τον οραματισμό του μέλλοντος μέσω παραγωγικών στρατηγικών αντιμετώπισης της λήψης επαγγελματικών αποφάσεων (Argyroπούλου et al., 2021) και συνδέεται θετικά με τις αντιλήψεις αυτοαποτελεσματικότητας για την ίδια διαδικασία (Γεωργοπούλου 2021). Οι έφηβοι με θάρρος φάνηκε ότι παρουσιάζουν αυξημένα επίπεδα στις διαστάσεις της επαγγελματικής προσαρμοστικότητας (ενδιαφέρον, έλεγχος, περιέργεια, αυτοπεποίθηση) όπως και άλλοι ευρωπαίοι συνομήλικοί τους (Γάλλοι και Ιταλοί), ενώ Έλληνες έφηβοι με θάρρος έχουν «Επιθυμία επιδίωξης για το ιδανικό επάγγελμα», «Εσωτερική έδρα ελέγχου» και «Υψηλή ταχύτητα λήψης τελικής επαγγελματικής απόφασης» (Αργυροπούλου και συν., 2018).

Η παρούσα ερευνητική εργασία λαμβάνοντας υπόψη όσα αναφέρθηκαν για τον εννοιολογικό προσδιορισμό του θάρρους, επιχειρεί να διερευνήσει το ρόλο του στη διαδικασία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων, συγκεκριμένα: α) στα χαρακτηριστικά λήψης αποφάσεων (δεδομένου ότι αφορούν τόσο στην προσωπικότητα του ατόμου όσο και στους εξωγενείς παράγοντες που επιδρούν στη διαδικασία λήψης απόφασης) και β) στις αντιλήψεις αυτοαποτελεσματικότητας (δεδομένων των συγκεκριμένων επιδράσεων των αντιλήψεων αυτών στην συμπεριφορά του ατόμου ως προς την επιλογή, την επιμονή και την ένταση των προσπαθειών του). Ακόμα, κρίθηκε σημαντική η διερεύνηση του αλληλεπιδραστικού ρόλου του θάρρους με την αισιοδοξία στη διαδικασία λήψης επαγγελματικής απόφασης, στοιχείο που από όσο είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε δεν έχει μελετηθεί.

¹Οι έξι αυτές βασικές κατηγορίες είναι η σοφία, το θάρρος, ο ανθρωπισμός, η δικαιοσύνη, η αυτοσυγκράτηση και η υπέρβαση (Pezirkianidis & Stalikas, 2020).

Η ψυχοκοινωνική δύναμη της αισιοδοξίας και η λήψη αποφάσεων σταδιοδρομίας

Ως αισιοδοξία θεωρείται η τάση του ατόμου να πιστεύει ότι στο μέλλον θα έχει θετικές εξελίξεις και ως εκ τούτου θεωρείται χαρακτηριστικό της προσωπικότητας που προσδιορίζει την συμπεριφορά του (Scheier & Carver, 1987). Ο αισιόδοξος τρόπος θεώρησης περιλαμβάνει γνωστικές και συναισθηματικές πτυχές (Peterson & Seligman 1984) και έχει σημαντικό αντίκτυπο στον τρόπο ζωής, καθώς τα άτομα που διακρίνονται από αισιοδοξία φαίνεται να προσεγγίζουν τα προβλήματα και να τα αντιμετωπίζουν ενώ οι απαισιόδοξοι τα αποφεύγουν (Carver et al., 2010). Οι απαισιόδοξοι άνθρωποι φαίνεται να αξιολογούν τα δυσάρεστα γεγονότα θεωρώντας ότι είναι προσωπικά υπεύθυνοι, ενώ οι αισιόδοξοι τα αποδίδουν σε εξωτερικές, συγκεκριμένες και ασταθείς αιτίες (Peterson & Seligman 1984, 2004). Σε ερευνητικό επίπεδο η αισιοδοξία έχει φανεί ότι συνδέεται με την αυτοαποτελεσματικότητα, την ευημερία και την ψυχική ανθεκτικότητα ενώ, παράλληλα, προάγει την ενασχόληση με τα προβλήματα και τις δυσκολίες (Karademas, 2006) και την ύπαρξη νοήματος στη ζωή (Pezirkianidis et al., 2016·Pezirkianidis & Stalikas, 2020).

Η αισιοδοξία θεωρήθηκε ότι είναι δυνατό να συμβάλλει στη διαμόρφωση των επαγγελματικών στόχων εφήβων και νέων ενηλίκων και στην καταβολή προσπάθειας για τη διερεύνηση του επαγγελματικού μέλλοντος παρά τα εμπόδια και τις δυσκολίες (Nota et al., 2015·Ginevra et al., 2017). Ευρήματα μελετών συσχετίζουν θετικά την αισιοδοξία με τη διαδικασία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων (Gati et al., 2010) και δείχνουν ότι προβλέπει τις προσαρμοστικές στρατηγικές σχεδιασμού σταδιοδρομίας (Rottinghaus et al., 2005). Ακόμα, καταδεικνύουν τη θετική σχέση της με τις αντιλήψεις αυτοαποτελεσματικότητας στη διαδικασία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων (Rottinghaus et al., 2012·Garcia et al., 2015) και την αρνητική σχέση με την επαγγελματική αναποφασιστικότητα (Braunstein-Bercovitz et al., 2012).

Ερευνητικές πρωτοβουλίες στη χώρας μας έχουν αναδείξει ότι η αισιοδοξία σχετίζεται άμεσα με τη λήψη επαγγελματικής απόφασης και τις αντιλήψεις αυτοαποτελεσματικότητας στη διαδικασία λήψης εκπαιδευτικών και επαγγελματικών αποφάσεων εφήβων μαθητών/τριών και έμμεσα διαμέσου των συγκεκριμένων αντιλήψεων αυτοαποτελεσματικότητας (Charokoraki & Argyroulou, 2019). Επιπλέον, η αισιοδοξία φάνηκε να σχετίζεται αρνητικά με την επαγγελματική αναποφασιστικότητα και θετικά με τη βεβαιότητα στην επαγγελματική επιλογή (Ιωαννίδου, 2016) και με όλες τις διαστάσεις της επαγγελματικής προσαρμοστικότητας (ενδιαφέρον, έλεγχος, περιέργεια, αυτοπεποίθηση) φοιτητών/τριών (Κροκίδη, 2023).

Στο εύρος των παρατηρήσεων που αναφέρθηκαν ότι η αισιοδοξία θεωρείται χαρακτηριστικό της προσωπικότητας που προσδιορίζει τη συμπεριφορά του ατόμου και με δεδομένο ότι δεν βρέθηκαν άλλες έρευνες στη χώρας μας με εξαίρεση αυτές που αναφέρθηκαν (Ιωαννίδου, 2016·Charokoraki & Argyroulou, 2019·Κροκίδη, 2023) που να συνδέουν την αισιοδοξία με τα στοιχεία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων, κρίθηκε σημαντική η περαιτέρω διερεύνηση του ρόλου της στην αυτοαποτελεσματικότητα και τα χαρακτηριστικά λήψης επαγγελματικής απόφασης καθώς και η αλληλεπίδρασή της με το θάρρος στις εν λόγω διαστάσεις.

Η παρούσα έρευνα

Στη βάση του θεωρητικού πλαισίου και των ερευνητικών ευρημάτων που προαναφέρθηκαν και προκειμένου για την περαιτέρω κατανόηση των μεταβλητών που επηρεάζουν και καθορίζουν τις αντιλήψεις αυτοαποτελεσματικότητας και τα χαρακτηριστικά λήψης επαγγελματικής απόφασης μαθητών/τριών Λυκείου, κρίθηκε αναγκαίο να διερευνηθούν η ψυχοκοινωνική δύναμη του θάρρους και της αισιοδοξίας σε σχέση με τις εν λόγω μεταβλητές.

Βασικός σκοπός λοιπόν της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ των ψυχοκοινωνικών δυνάμεων του θάρρους και της αισιοδοξίας με τις αντιλήψεις αυτοαποτελεσματικότητας και τα χαρακτηριστικά λήψης επαγγελματικών αποφάσεων. Επιμέρους στόχοι της έρευνας ήταν η αξιολόγηση των χαρακτηριστικών λήψης επαγγελματικών αποφάσεων, του θάρρους και της αισιοδοξίας μαθητών/τριών Λυκείου και των πιθανών διαφορών στις υπό εξέταση μεταβλητές, λόγω του φύλου των συμμετεχόντων και της τάξης φοίτησής τους.

Οι υποθέσεις της έρευνας διαμορφώθηκαν ως ακολούθως:

(α) Αναμένεται να προκύψουν διαφορές στις υπό μελέτη μεταβλητές, τόσο μεταξύ μαθητών και μαθητριών(διαφορές λόγω της επίδρασης του φύλου) όσο και μεταξύ διαφορετικών τάξεων φοίτησης.

(β) Αναμένεται να προκύψουν στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ του θάρρους και της αισιοδοξίας, με τις αντιλήψεις αυτοαποτελεσματικότητας και τα χαρακτηριστικά λήψης επαγγελματικής απόφασης.

(γ) Αναμένεται ότι η μεταβλητή του θάρρους και της αισιοδοξίας θα προβλέπουν στατιστικά σημαντικά τις αντιλήψεις αυτοαποτελεσματικότητας και τα επιμέρους χαρακτηριστικά λήψης επαγγελματικής απόφασης.

Μεθοδολογία

Δείγμα και Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε το σχολικό έτος 2021-2022, με τη συμμετοχή 232 μαθητών/τριών (112 αγόρια και 120 κορίτσια). Οι συμμετέχοντες φοιτούσαν στην Α΄ Λυκείου (N=71), Β΄ Λυκείου (N=89) και Γ΄ Λυκείου(N=72)(από την ευρύτερη περιοχή της Αττικής) .Οι συγκεκριμένες τάξεις επιλέχθηκαν καθώς οι μαθητές/τριες που φοιτούν σε αυτές καλούνται να πάρουν σημαντικές εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις. Αρχικά οι γονείς των μαθητών/τριων ενημερώθηκαν για το σκοπό και τη διαδικασία της έρευνας και έδωσαν γραπτώς τη συγκατάθεσή τους και ακολούθως διανεμήθηκαν τα ερωτηματολόγια μέσα στην τάξη. Οι συμμετέχοντες/ουσες ενημερώθηκαν για τον σκοπό της έρευνας, την προαιρετική συμμετοχή τους και την τήρηση της ανωνυμίας και παροτρύνθηκαν να απαντήσουν στις ερωτήσεις αυθόρμητα και με ειλικρίνεια. Η διάρκεια συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων ήταν περίπου 15-20 λεπτά.

Μέσα συλλογής δεδομένων

Για τις ανάγκες της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν τα παρακάτω ερωτηματολόγια:

(α) Κλίμακα Θάρρους: Για τη μέτρηση της ψυχοκοινωνικής δύναμης του Θάρρους χρησιμοποιήθηκε η Κλίμακα Θάρρους (Norton & Weiss, 2009), η οποία μεταφράστηκε και προσαρμόστηκε στην ελληνική γλώσσα από τον Καλίρη (2019). Η κλίμακα περιλαμβάνει 12 προτάσεις, οι οποίες βαθμολογούνται σε 7-θμια κλίμακα Likert, με ακραία σημεία το 1=ποτέ και το 7=πάντα. Από τις δώδεκα προτάσεις, οι τέσσερις είναι διατυπωμένες με αρνητικό τρόπο (π.χ. «Δεν θα αντιμετωπίσω κάτι που φοβάμαι, ακόμη και αν αποφεύγοντάς το θα έχει αρνητικό αποτέλεσμα για εμένα») ενώ οι οκτώ με θετικό τρόπο (π.χ. «Θα κάνω πράγματα ακόμη και αν μοιάζουν επικίνδυνα») (Αργυροπούλου και συν., 2018; Sovetetal., 2018). Η Κλίμακα Θάρρους έχει χρησιμοποιηθεί σε προγενέστερες μελέτες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και έχουν ελεγχθεί οι ψυχομετρικές της ιδιότητες (Αργυροπούλου και συν., 2018; Sovet et al., 2018).

Ερωτηματολόγιο για το Νόημα της Ζωής: Για τη μέτρηση της ψυχοκοινωνικής δύναμης της Αισιοδοξίας χρησιμοποιήθηκε το Ερωτηματολόγιο για το Νόημα της Ζωής (Steger et al., 2006), το οποίο μεταφράστηκε και προσαρμόστηκε στην ελληνική γλώσσα από την Τσεχελίδου (2015, 2019). Το Ερωτηματολόγιο αποτελείται από 10 προτάσεις, οι οποίες βαθμολογούνται σε 7-θμια κλίμακα Likert (1 = απόλυτως αναληθές, 7 = απόλυτα αληθές). Το ερωτηματολόγιο αξιολογεί δύο παράγοντες, την Παρουσία Νοήματος Ζωής (π.χ. «Πάντοτε αναζητώ κάτι που θα προσδώσει σημαντικότητα στη ζωή μου») και την αναζήτηση Νοήματος Ζωής (π.χ. «Έχω ανακαλύψει ένα ικανοποιητικό σκοπό ζωής»).

Αξιολόγηση Χαρακτηριστικών Λήψης Επαγγελματικής Απόφασης: Για τη μέτρηση των χαρακτηριστικών που επηρεάζουν τη λήψη επαγγελματικής απόφασης χρησιμοποιήθηκε το Ερωτηματολόγιο Χαρακτηριστικών Λήψης Επαγγελματικών Αποφάσεων (Career Decision Making PROFILE Questionnaire) (Gati et al., 2010), το οποίο προσαρμόστηκε στην ελληνική γλώσσα από τη Σιδηροπούλου-Δημακάκου και τους συνεργάτες της

(2011). Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 36 δηλώσεις (που συγκροτούν επτά παράγοντες), για τις οποίες οι συμμετέχοντες καλούνται να επιλέξουν σε μια 7-βάθμια κλίμακα Likert πόσο καλά περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο παίρνουν αποφάσεις (1= δεν με περιγράφει καθόλου, 7= με περιγράφει απόλυτα). Οι επτά παράγοντες από τους οποίους αποτελείται το ερωτηματολόγιο είναι: α) η ταχύτητα λήψης της τελικής απόφασης (π.χ., «Όταν έρχεται η ώρα να αποφασίσω, διστάζω αρκετά προτού πραγματικά πάρω μια απόφαση»), β) η συλλογή και η επεξεργασία πληροφοριών(π.χ., «Γενικά, δεν είμαι σχολαστικός/η στη συλλογή πληροφοριών»), γ) η επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους- εξάρτηση (π.χ., «Όταν έρχομαι αντιμέτωπος/η με μια σημαντική απόφαση, θέλω κάποιος άλλος να αποφασίζει για μένα»), δ) η αναζήτηση συμβουλής από άλλους (π.χ. «Δε χρειάζεται να συμβουλευτώ άλλους για να πάρω τη σωστή απόφαση»), ε) η εσωτερική έδρα ελέγχου (π.χ., «Πραγματικά, δεν έχει σημασία τι θα επιλέξω, η μοίρα ούτως ή άλλως θα επηρεάσει τη μελλοντική μου σταδιοδρομία»), στ) η επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα (π.χ., «Πιστεύω ότι μπορώ να βρω την τέλεια απασχόληση που θα εκπληρώσει όλα τα όνειρά μου»), και ζ) η προθυμία για συμβιβασμό (π.χ., «Εάν δεν καταφέρω την εισαγωγή μου στην κατεύθυνση σπουδών της πρώτης μου επιλογής, θα συμβιβαστώ και θα ακολουθήσω τη δεύτερη επιλογή μου»). Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο έχει χρησιμοποιηθεί σε μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα και έχει επιβεβαιωθεί η εγκυρότητα και η αξιοπιστία του(.68< α <.71) (Βέργας, 2016·Γκάρκουλας, 2017·Αργυροπούλου και συν., 2018·Georgalidou & Dimitriou, 2020).

Κλίμακα γενικευμένης αυτοαποτελεσματικότητας: Για τη μέτρηση της αυτοαπο-τελεσματικότητας χρησιμοποιήθηκε η Κλίμακα Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας (Generalized Self-Efficacy Scale) (Jerusalem & Schwarzer, 1992), η οποία προσαρμόστηκε στην ελληνική γλώσσα από τη Glynouetal., (1992). Η κλίμακα αποτελείται από δέκα προτάσεις. Οι συμμετέχοντες καλούνται να αξιολογήσουν το βαθμό στον οποίο τους εκφράζει το περιεχόμενο των προτάσεων, στη βάση κλίμακας τύπου Likert που κυμαίνεται από το 1 (=καθόλου αλήθεια) ως το 4 (=απολύτως αλήθεια). Η Κλίμακα Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας έχει χρησιμοποιηθεί σε προηγούμενες έρευνες (Glynou et al., 1992·Αργυροπούλου και συν., 2006·Argyropoulouetal., 2007), με ικανοποιητικές τιμές α του Cronbach (.77< α <.80).

Στατιστικές αναλύσεις

Αρχικά χρησιμοποιήθηκε περιγραφική στατιστική για τον υπολογισμό των μέσων όρων και των τυπικών αποκλίσεων των μεταβλητών που χρησιμοποιούνται στην έρευνα καθώς και αναλύσεις συσχέτισης μεταξύ των μεταβλητών. Στη συνέχεια, προκειμένου για τον έλεγχο αξιοπιστίας των επιμέρους παραγόντων των ερωτηματολογίων (α) χαρακτηριστικών λήψης επαγγελματικής απόφασης και (β) νοήματος ζωής καθώς και του ερωτηματολογίου του θάρρους και της γενικευμένης αυτοαποτελεσματικότητας, υπολογίστηκε ο συντελεστής α του Cronbach. Δεν εξετάστηκαν περαιτέρω τα ερωτηματολόγια που χρησιμοποιούνται στην παρούσα μελέτη καθώς, σε προγενέστερες έρευνες, έχουν επιβεβαιωθεί οι ψυχομετρικές τους ιδιότητες (Σιδηροπούλου και συν., 2011·Haward&Alipour, 2014·Αργυροπούλου και συν., 2018·Sovet et al., 2018).

Ακολούθως εξετάστηκε η πιθανή διαφορά στις μεταβλητές της έρευνας μεταξύ των φύλων με τη χρήση του t-test για ανεξάρτητα δείγματα, καθώς και οι πιθανές διαφορές μεταξύ μαθητών/τριων διαφορετικών τάξεων, μέσω της ανάλυσης διακύμανσης για ανεξάρτητες μετρήσεις ως προς έναν παράγοντα (one-way Anova). Τέλος, χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση παλινδρόμησης προκειμένου να εξεταστεί ο βαθμός πρόβλεψης των επιμέρους παραγόντων του ερωτηματολογίου των χαρακτηριστικών λήψης επαγγελματικής απόφασης και της κλίμακας αυτοαποτελεσματικότητας, από τη μεταβλητή του θάρρους και τους δύο παράγοντες που συγκροτούν το ερωτηματολόγιο του νοήματος της ζωής, δηλαδή την παρουσία νοήματος και την αναζήτηση νοήματος.

Αποτελέσματα

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της περιγραφικής στατιστικής (μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των μεταβλητών της έρευνας) καθώς και οι δείκτες αξιοπιστίας των μεταβλητών.

Πίνακας 1: Μέσοι όροι, τυπικές αποκλίσεις και τιμές α του Cronbach των μεταβλητών της μελέτης

Μεταβλητές	M.O	T.A.	α Cronbach
Ταχύτητα λήψης τελικής απόφασης	3.81	1.24	.77
Συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών	4.84	1.13	.79
Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους-εξάρτηση	2.9	1.24	.79
Αναζήτηση συμβουλής από τους άλλους	4.36	1.55	.75
Εσωτερική έδρα ελέγχου	5	1.59	.86
Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα	5.41	1.35	.79
Προθυμία για συμβιβασμό	3.97	1.40	.62
Κλίμακα Θάρρους	4.93	.81	.79
Κλίμακα Αυτοαποτελεσματικότητα	3.03	.47	.63
Παρουσία νοήματος	4.32	1.28	.86
Αναζήτηση νοήματος	5.08	1.41	.74

Ακολούθως, εξετάστηκε η πιθανή διαφορά μεταξύ των φύλων στις μεταβλητές της έρευνας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα (Πίνακας 2) και αναφορικά με το ερωτηματολόγιο Λήψης Επαγγελματικών Αποφάσεων, στατιστικά σημαντικές διαφορές αναδείχθηκαν μόνο σε δύο υποκλίμακες. Συγκεκριμένα, τα αγόρια εμφάνισαν υψηλότερες τιμές στην «Ταχύτητα Λήψης της Επαγγελματικής Απόφασης» ($t_{(1,126)}=2.99, p<.05, \eta^2=.067$) ενώ τα κορίτσια σημείωσαν υψηλότερες βαθμολογίες στη «Συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών» ($t_{(1,126)}=-3.36, p<.05, \eta^2=.082$).

Όσον αφορά στην κλίμακα του Θάρρους και στην κλίμακα αυτοαποτελεσματικότητας, στατιστικά σημαντικές διαφορές αναδείχθηκαν, με τα αγόρια να αναφέρουν την υψηλότερη τιμή ($t_{(1,126)}=3.56, p<.05, \eta^2=.091$ και $t_{(1,126)}=2.90, p<.05, \eta^2=.063$ αντίστοιχα), ενώ δε φάνηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των φύλων στην αντιλαμβανόμενη παρουσία του νοήματος ζωής ή την αναζήτηση του νοήματος ζωής αντίστοιχα ($p>.05$) (Πίνακας 2).

Πίνακας 2. Διαφορές μεταξύ μαθητών και μαθητριών στις υπό μελέτη μεταβλητές.

Μεταβλητές	Μαθητές		Μαθήτριες		t	p	η^2	
	M.O.	T.A.	M.O.	T.A.				
Ερωτηματολόγιο Χαρακτηριστικών Λήψης	Ταχύτητα λήψης της τελικής απόφασης	4,19	1,22	3,53	1,2	3	<0.05	.067
	Συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών	4,67	1,16	5,12	1,03	-3.360	<0.01	.082

Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους- εξάρτηση	2,83	1,28	3,02	1,22	-.884	0.38	.006	
Αναζήτηση συμβουλής από άλλους	4,15	1,59	4,53	1,52	-1.366	0.17	.015	
Εσωτερική έδρα ελέγχου	4,85	1,46	5,12	1,68	-.945	0.35	.007	
Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα	5,63	0,98	5,25	1,55	1.685	0.09	.019	
Προθυμία για συμβιβασμό	4,17	1,38	3,82	1,41	1.389	0.17	.015	
Κλίμακα Θάρρους	5,22	0,74	4,72	0,8	3.557	<0.001	.091	
Κλίμακα Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας	3,17	0,41	2,93	0,49	2.905	<0.01	.063	
Ερωτηματολόγιο για το Νόημα της Ζωής	Παρουσία Νοήματος	4,33	1,5	4,33	1,11	.026	0.98	.000
	Αναζήτηση Νοήματος	4,82	1,41	5,28	1,4	-1.805	0.07	.025

Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκαν αναλύσεις διακύμανσης για ανεξάρτητες μετρήσεις μονής κατεύθυνσης ως προς έναν παράγοντα (one-way ANOVA) προκειμένου να αναζητηθούν στατιστικά σημαντικές διαφορές στις υπό μελέτη μεταβλητές μεταξύ μαθητών/τριών που φοιτούν σε διαφορετικές τάξεις (Α', Β', Γ' Λυκείου). Από τα αποτελέσματα (βλ. Πίνακα 3) φάνηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των τάξεων φοίτησης στις παρακάτω μεταβλητές: (α) στην «Ταχύτητα λήψης της τελικής απόφασης» ($F_{(3, 124)}=10.88, p<.001, \eta^2=.24$), (β) στη «Συλλογή και επεξεργασία Πληροφοριών» ($F_{(3, 124)}=7.57, p<.001, \eta^2=.17$), (γ) στην «Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους- εξάρτηση» ($F_{(3, 124)}=11.79, p<.001, \eta^2=.21$), (δ) στην «Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα» ($F_{(3, 124)}=11.8, p<.001, \eta^2=.24$), (ε) στην «Κλίμακα Θάρρους» ($F_{(3, 124)}=8.19, p<.001, \eta^2=.17$) και (στ) στην «Κλίμακα Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας» ($F_{(3, 124)}=9.44, p<.001, \eta^2=.19$).

Από τα αποτελέσματα που προέκυψαν με τη χρήση του post hoc test πολλαπλών συγκρίσεων Bonferroni, αναδείχθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στις υπό μελέτη μεταβλητές μεταξύ των τριών τάξεων φοίτησης. Πιο συγκεκριμένα, στην υποκλίμακα «Ταχύτητα λήψης της τελικής απόφασης» σημειώθηκε διαφοροποίηση ανάμεσα: α) στους μαθητές της Α' Λυκείου (Μ.Ο.=3.1) με αυτούς της Β' Λυκείου (Μ.Ο.=4.42) και β) στους μαθητές της Α' Λυκείου με αυτούς της Γ' Λυκείου (Μ.Ο.=4.24). Παρόμοια ήταν τα αποτελέσματα για την υποκλίμακα «Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα» όπου υπήρξε διαφοροποίηση: α) στους μαθητές της Α' Λυκείου (Μ.Ο.=4.69) με αυτούς της Β' Λυκείου (Μ.Ο.=5.65) και β) στους μαθητές της Α' Λυκείου με αυτούς της Γ' Λυκείου (Μ.Ο.=6.15). Το ίδιο μοτίβο αναδείχθηκε στην «Κλίμακα Θάρρους» και στην «Κλίμακα

Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας» όπου υπήρξε διαφοροποίηση ανάμεσα: α) στους μαθητές της Α΄ Λυκείου (Μ.Ο.= 4.53 και Μ.Ο.= 2.79, αντίστοιχα) με αυτούς της Β΄ Λυκείου (Μ.Ο.= 5.37 και Μ.Ο.= 3.23, αντίστοιχα) και β) στους μαθητές της Α΄ Λυκείου με αυτούς της Γ΄ Λυκείου (Μ.Ο.= 5.1 και Μ.Ο.= 3.21, αντίστοιχα).

Στην υποκλίμακα «Συλλογή και επεξεργασία Πληροφοριών» οι βαθμολογίες διαφοροποιήθηκαν ανάμεσα στους μαθητές της Α΄ Λυκείου (Μ.Ο.=4.72) και της Γ΄ Λυκείου (Μ.Ο.=5.4) και ανάμεσα στους μαθητές της Β΄ Λυκείου (Μ.Ο.=4.21) και της Γ΄ Λυκείου (Μ.Ο. 5.4). Τέλος, στην υποκλίμακα «Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους- εξάρτηση», διαφορές σημειώθηκαν ανάμεσα στους μαθητές της Α΄ Λυκείου (Μ.Ο.=3.57) με τους μαθητές της Β΄ Λυκείου (Μ.Ο.=2.27) και της Γ΄ Λυκείου (Μ.Ο.=2.46) (Πίνακας 3).

Πίνακας 3: Διαφορές μεταξύ των βαθμίδων εκπαίδευσης στις υπό εξέταση μεταβλητές

Μεταβλητές	Σχολική Βαθμίδα			F	p	n2
	Α΄ Λυκείου	Β΄ Λυκείου	Γ΄ Λυκείου			
	(N=71) Μ.Ο. [T.A]	(N=89) Μ.Ο. [T.A]	(N=72) Μ.Ο. [T.A]			
Ταχύτητα λήψης τελικής απόφασης	3.1 [.15] ^{1,2}	4.42 [.22] ¹	4.24 [.16] ²	17.7	<.001	.24
Συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών	4.71 [.91] ^{1,2}	4.21 [1.43] ¹	5.39 [.82] ²	11.68	<.001	.17
Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους-εξάρτηση	3.56 [.94] ^{1,2}	2.26 [1.08] ¹	2.45 [1.33] ²	15.23	<.001	.21
Αναζήτηση συμβουλής από τους άλλους	4.56[1.05]	4.23 [2.16]	4.13 [1.68]	.918	.402	.016
Εσωτερική έδρα ελέγχου	4,81 [1.15]	4.53 [1.72]	5.37 [1.87]	2.54	.08	.04
Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα	4.69 [1.35] ^{1,2}	5.65 [1.23] ¹	6.14 [.89] ²	18.23	<.001	.24
Προθυμία για συμβιβασμό	3.87 [1.22]	4.13 [1.22]	4.17 [1.73]	.67	.51	.01
Κλίμακα Θάρρους	4.52 [.87] ^{1,2}	5.37 [.52] ¹	5.09 [.68] ²	12.19	<.001	.17
Κλίμακα						
Αυτοαποτελεσματικότητα	2.78 [.47] ^{1,2}	3.23 [.37] ¹	3.21 [.43] ²	13.37	.001	.19
Παρουσία νοήματος	4.25 [1.18]	4.30 [1.6]	4.56 [1.34]	.65	.52	.01
Αναζήτηση νοήματος	5.23 [1.11]	5.43 [1.28]	4.95 [1.80]	.93	.39	.01

Σημείωση: 1= διαφορά ανάμεσα στην Α΄ και τη Β΄ Λυκείου, 2= διαφορά ανάμεσα στην Α΄ και τη Γ΄ Λυκείου

Περαιτέρω, υπολογίστηκε ο συντελεστής συσχέτισης r του Pearson, προκειμένου να αναζητηθούν οι σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών της έρευνας (Πίνακας 4). Παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση μεταξύ της Κλίμακας Θάρρους και των υποκλιμάκων «Ταχύτητα λήψης της τελικής απόφασης» ($r=0.36$, $p<.01$) και «Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα» ($r=0.41$, $p<.01$). Αντίθετα, σημειώθηκε στατιστικά σημαντική αρνητική συσχέτιση μεταξύ της Κλίμακας Θάρρους και των υποκλιμάκων «Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους- εξάρτηση» ($r=-0.29$, $p<.01$) και «Αναζήτηση συμβουλής από άλλους» ($r=-0.22$, $p<.05$). Η συσχέτιση, επίσης, μεταξύ της Κλίμακας Θάρρους και της Κλίμακας Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας, ήταν στατιστικά σημαντική ($r=0.48$, $p<.01$).

Περαιτέρω, παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση μεταξύ της υποκλίμακας «Παρουσία Νοήματος» με τις υποκλίμακες «Συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών» ($r=0.31$, $p<.01$) και «Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα» ($r=0.30$, $p<.01$). Επιπλέον, διαφάνηκε στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση μεταξύ της υποκλίμακας «Αναζήτηση Νοήματος» με τις υποκλίμακες «Συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών» ($r=0.37$, $p<.01$), «Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους- εξάρτηση» ($r=0.21$, $p<.05$), «Αναζήτηση συμβουλής από άλλους» ($r=0.19$, $p<.05$) και «Προθυμία για συμβιβασμό» ($r=0.26$, $p<.01$).

Επιπρόσθετα, τα αποτελέσματα έδειξαν στατιστικά σημαντική αρνητική συσχέτιση μεταξύ της υποκλίμακας «Αναζήτηση Νοήματος» με τις υποκλίμακες «Ταχύτητα λήψης της τελικής απόφασης» ($r=-0.30, p<.01$) και «Εσωτερική έδρα ελέγχου» ($r=-0.27, p<.01$). Τέλος, εξετάστηκε η συσχέτιση ανάμεσα στις υποκλίμακες του Ερωτηματολογίου για το Νόημα της Ζωής και Κλίμακας Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας, όπου υπήρξε στατιστικά σημαντική θετική συνάφεια ανάμεσα στη δεύτερη και την υποκλίμακα «Παρουσία Νοήματος» ($r=0.23, p<.05$).

Πίνακας 4: Δείκτες συνάφειας (Pearson r) μεταξύ των υποκλιμάκων του Ερωτηματολογίου Χαρακτηριστικών Λήψης Επαγγελματικής Απόφασης, των υποκλιμάκων του Ερωτηματολογίου για το Νόημα της Ζωής, της Κλίμακας Θάρρους και της Κλίμακας Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.Παρουσία νοήματος											
2. Αναζήτηση νοήματος	.35**										
3.Ταχύτητα λήψης της τελικής απόφασης	-.63	-.30**									
4.Συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών	.31**	.37**	-.16								
5.Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους- εξάρτηση	.08	.21*	-.46**	-.46**							
6.Αναζήτηση συμβουλής από άλλους	.08	.19*	-.17	-.17	.17						
7.Εσωτερική έδρα ελέγχου	-.10	-.27**	.24**	.24**	-.51**	0.07					
8.Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα	.30**	.09	.40**	.40**	-.31**	-.02	.11				
9.Προθυμία για συμβιβασμό	.08	.26**	-.12	-.12	.25**	.11	-.20*	.15			
10.Κλίμακα Θάρρους	.07	-.18	.36**	.01	-.29**	-.22*	.06	.41**	-.17		
11. Κλίμακα Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας	.23*	-.06	.38**	.19*	-.28**	-.39**	.26**	.51**	0.09	.48**	
Cronbach's α	0.86	0.74	0.77	0.79	0.79	0.75	0.86	0.79	0.62	0.63	

Σημείωση: * Η συσχέτιση είναι στατιστικώς σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 0.05.

** Η συσχέτιση είναι στατιστικώς σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 0.01.

Στο επόμενο στάδιο των αναλύσεων διερευνήθηκε κατά πόσον η ψυχοκοινωνική δύναμη του θάρρους και της αισιοδοξίας (που αποτελείται από τις υποκλίμακες «Παρουσία Νοήματος» και «Αναζήτηση Νοήματος») (ανεξάρτητες μεταβλητές) μπορούν να προβλέψουν καθεμιά από τις επτά επιμέρους διαστάσεις της λήψης επαγγελματικής απόφασης και την αυτοαποτελεσματικότητα (εξαρτημένες μεταβλητές). Για το λόγο αυτό, χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης.

Αρχικά, μελετήθηκε ως παράγοντας πρόβλεψης, για τις υποκλίμακες του Ερωτηματολογίου Χαρακτηριστικών Λήψης Επαγγελματικών Αποφάσεων και την Κλίμακα Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας, η Κλίμακα Θάρρους. Από τα αποτελέσματα προέκυψαν οι εξής παρατηρήσεις:

α) το θάρρος μπορεί να προβλέψει θετικά σε ποσοστό 11% την «Ταχύτητα λήψης της τελικής απόφασης» ($F=14.47$, $\beta=.33$, $p<.001$), σε ποσοστό 20% την «Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα» ($F=29.78$, $\beta=.45$, $p<.001$) και σε ποσοστό 26% την Γενικευμένη Αυτοαποτελεσματικότητα ($F=41.62$, $\beta=.51$, $p<.001$),

β) το θάρρος μπορεί να προβλέψει αρνητικά σε ποσοστό 10% την «Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους- εξάρτηση» ($F=12.62$, $\beta= -.31$, $p<.001$) και σε ποσοστό περίπου 7% την «Αναζήτηση συμβουλής από άλλους» ($F=9.50$, $\beta= -.27$, $p<.05$) (Πίνακας 5).

Πίνακας 5: Αποτελέσματα γραμμικής παλινδρόμησης για την πρόβλεψη των παραγόντων λήψης επαγγελματικής απόφασης και της αυτοαποτελεσματικότητας από τη μεταβλητή του θάρρους.

Ανεξάρτητη μεταβλητή	Εξαρτημένες μεταβλητές	Beta	t	R	R ²	F	p
Κλίμακα Θάρρους	1. Ταχύτητα λήψης απόφασης	.336	3.80	.336	.113	14.47	<.001
	2. Συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών	.128	1.37	.128	.016	1.89	.171
	3. Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους-εξάρτηση	-.316	-3.55	.316	.10	12.62	.001
	4. Αναζήτηση συμβουλής από άλλους	-.277	-3.08	.277	.077	9.50	.003
	5. Εσωτερική έδρα ελέγχου	.081	.869	.081	.007	.755	.387
	6. Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα	.455	5.45	.455	.207	29.78	<.001
	7. Προθυμία για συμβιβασμό	-.115	-1.23	.115	.013	1.52	.22
	8. Αυτοαποτελεσματικότητα	.517	6.45	.517	.26	41.62	<.001

Στη συνέχεια εξετάστηκε, ως παράγοντας πρόβλεψης για τις υποκλίμακες του Ερωτηματολογίου Χαρακτηριστικών Λήψης Επαγγελματικών Αποφάσεων και την Κλίμακα Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας, η υποκλίμακα Αναζήτηση Νοήματος. Από τα αποτελέσματα προέκυψαν τα παρακάτω ευρήματα:

α) η Αναζήτηση Νοήματος προβλέπει θετικά σε ποσοστό 12% τη «Συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών» ($F=15.82$, $\beta= .34$, $p<.001$), σε ποσοστό 4% την «Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους- εξάρτηση» ($F=2.39$, $\beta= .21$, $p<.05$), σε ποσοστό 6% την «Αναζήτηση συμβουλής από άλλους» ($F=7.79$, $\beta=.25$, $p<.05$) και σε ποσοστό 5% την «Προθυμία για συμβιβασμό» ($F=6.54$, $\beta=.23$, $p<.05$),

β) η Αναζήτηση Νοήματος μπορεί να προβλέψει αρνητικά σε ποσοστό 7% την «Ταχύτητα λήψης της τελικής απόφασης» ($F=8.44$, $\beta=-.26$, $p<.001$) και σε ποσοστό 9% την «Εσωτερική Έδρα Ελέγχου» ($F=11.59$, $\beta=-.30$, $p<.01$) (Πίνακας 6).

Πίνακας 6: Αποτελέσματα γραμμικής παλινδρόμησης για την πρόβλεψη των παραγόντων λήψης επαγγελματικής απόφασης και της αυτοαποτελεσματικότητας από τη μεταβλητή της αναζήτησης νοήματος.

Ανεξάρτητη μεταβλητή	Εξαρτημένες μεταβλητές	Beta	t	R	R ²	F	p
Αναζήτηση Νοήματος	1. Ταχύτητα λήψης απόφασης	-.263	-.2.902	.263	.069	8.44	.004
	2. Συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών	.349	3.98	.349	.122	15.82	<.001
	3. Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους-εξάρτηση	.219	2.39	.219	.048	2.39	.018
	4. Αναζήτηση συμβουλής από άλλους	.253	2.79	.253	.064	7.79	.006
	5. Εσωτερική έδρα ελέγχου	-.304	-.3.40	.304	.092	11.59	.001
	6. Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα	.127	1.36	.127	.016	1.87	.17
	7. Προθυμία για συμβιβασμό	.231	2.54	.231	.054	6.54	.012
	8. Αυτοαποτελεσματικότητα	-.07	-.84	.078	.006	.705	.403

Τέλος, διερευνήθηκε, η υποκλίμακα Παρουσία Νοήματος ως παράγοντας πρόβλεψης για τις υποκλίμακες του Ερωτηματολογίου Χαρακτηριστικών Λήψης Επαγγελματικών Αποφάσεων και την Κλίμακα Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας. Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι η Παρουσία Νοήματος μπορεί να προβλέψει θετικά σε ποσοστό περίπου 10% την «Συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών» ($F=10.97$, $\beta=.32$, $p<.001$), σε ποσοστό 10% την «Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα» ($F=12.71$, $\beta=.31$, $p<.001$) και σε ποσοστό 5% την Γενικευμένη Αυτοαποτελεσματικότητα ($F=5.56$, $\beta=.21$, $p<.01$) (Πίνακας 7).

Πίνακας 7: Αποτελέσματα γραμμικής παλινδρόμησης για την πρόβλεψη των παραγόντων λήψης επαγγελματικής απόφασης και της αυτοαποτελεσματικότητας από τη μεταβλητή της παρουσίας νοήματος.

Ανεξάρτητη μεταβλητή	Εξαρτημένες μεταβλητές	Beta	t	R	R ²	F	p
Παρουσία Νοήματος	1. Ταχύτητα λήψης απόφασης	-.038	-.408	.038	.001	.116	.684
	2. Συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών	.320	6.60	.320	.102	19.97	.000
	3. Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους-εξάρτηση	.086	.92	.086	.007	.854	.357
	4. Αναζήτηση συμβουλής από άλλους	.074	.79	.074	.006	.796	.428
	5. Εσωτερική έδρα ελέγχου	-.103	-.1.10	.103	.011	1.22	.27
	6. Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα	.317	3.56	.317	.10	12.71	.001
	7. Προθυμία για συμβιβασμό	.052	.55	.052	.003	.310	.57
	8. Αυτοαποτελεσματικότητα	.216	2.35	.216	.047	5.56	.020

Συζήτηση - Συμπεράσματα

Στην παρούσα έρευνα επιχειρήθηκε η μελέτη των ψυχοκοινωνικών δυνάμεων του θάρρους και της αισιοδοξίας και η αναζήτηση της σχέσης τους με τα χαρακτηριστικά λήψης επαγγελματικής απόφασης και τις αντιλήψεις αυτοαποτελεσματικότητας σε μαθητές/τριες. Παράλληλα, αναζητήθηκαν διαφοροποιήσεις στις μεταβλητές της έρευνας λόγω φύλου και τάξης φοίτησης.

Από τις αναλύσεις της περιγραφικής στατιστικής φάνηκε ότι οι μαθητές/τριες, στο σύνολό τους, εμφάνισαν υψηλές βαθμολογίες στα χαρακτηριστικά «Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα» και «Εσωτερική έδρα ελέγχου», μέτριες προς υψηλές βαθμολογίες στα χαρακτηριστικά «Συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών» και «Αναζήτηση συμβουλής από άλλους» και μέτριες προς χαμηλές βαθμολογίες στο χαρακτηριστικό: «Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους-εξάρτηση». Τα ευρήματα αυτά συμφωνούν με αυτά που έχουν προκύψει από άλλες έρευνες σε εφήβους μαθητές/τριες (Σιδηροπούλου και συν., 2011· Αργυροπούλου και συν., 2018· Georgalidou&Dimitriou, 2020;), παρέχοντας υποστήριξη στα υπερέχοντα χαρακτηριστικά των μαθητών/τριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αναφορικά με τη λήψη επαγγελματικών αποφάσεων.

Αναλυτικότερα, τα ευρήματα αναφορικά με τα χαρακτηριστικά «Εσωτερική έδρα ελέγχου», «Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα» και «Συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών» είναι δυνατόν να ερμηνευτούν στο εύρος των χαρακτηριστικών και των στόχων επαγγελματικής ανάπτυξης που προσδιορίζουν οι σχετικές εξελικτικές θεωρίες (Superetal., 1996· Savickas 2002· Lent&Brown, 2013). Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, οι Έλληνες οι μαθητές/τριες ηλικίας έως 17 ετών φαίνεται ότι βρίσκονται στην πρώτη φάση του σταδίου διερεύνησης, το οποίο ξεκινά από την ηλικία των 14 ετών, δηλαδή στο στάδιο της αναζήτησης πληροφοριών για τον εαυτό τους αναφορικά με τα ενδιαφέροντα, τις ικανότητες, δεξιότητες και εν γένει τις δυνατότητες τους. Το στάδιο αυτό συνεχίζεται με το θέμα της αναζήτησης πληροφοριών για τις σπουδές, τα επαγγέλματα και την αγορά εργασίας προκειμένου για την πραγματοποίηση της τελικής επιλογής (λήψη επαγγελματικής απόφασης). Η ύπαρξη των εν λόγω χαρακτηριστικών στους Έλληνες μαθητές και μαθήτριες της παρούσας έρευνας μαζί με το χαρακτηριστικό «Εσωτερική έδρα ελέγχου» (το οποίο δείχνει ότι οι μαθητές/τριες θεωρούν ότι ελέγχουν το επαγγελματικό τους μέλλον και νιώθουν ότι οι αποφάσεις που παίρνουν επηρεάζουν τις μελλοντικές επαγγελματικές τους ευκαιρίες), αποτελούν ισχυρές ενδείξεις επίτευξης επαγγελματικής ωριμότητας για το συγκεκριμένο αναπτυξιακό στάδιο που βρίσκονται. Ακόμα, αποτελούν θετικές ενδείξεις αναφορικά με την πιθανή προδιάθεση για την επίδειξη και την επίτευξη επαγγελματικής προσαρμοστικότητας στο επόμενο αναπτυξιακό στάδιο της πρώτης ενηλικίωσης (Savickas & Porfeli, 2012· Savickas 2013), την πιθανότητα ανάπτυξης τάσεων «αυτοδιαχείρισης της σταδιοδρομίας» (Lent & Brown, 2013), την πιθανότητα αυτοδιαχείρισης θεμάτων σταδιοδρομίας (Γεώργας και συν., 1991) και επίδειξης ενεργητικής συμπεριφοράς στα θέματα λήψης επαγγελματικών αποφάσεων (Hirschi et al., 2013), στοιχεία που θα μπορούσαν να διερευνηθούν περαιτέρω σε μελλοντικές έρευνες. Επιπροσθέτως, το εύρημα αναφορικά με την επίτευξη υψηλής βαθμολογίας στο χαρακτηριστικό «Συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών» αναδεικνύει τη βαρύτητα και τη σημασία της λειτουργίας της Πληροφόρησης για τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό των εφήβων και τον ρόλο της στην αποκρυστάλλωση της επαγγελματικής αυτοαντίληψης και την άρση των δυσκολιών λήψης επαγγελματικών αποφάσεων όπως έχει αναδειχθεί από συναφείς μελέτες στο πεδίο της Επαγγελματικής Συμβουλευτικής στον ελληνικό χώρο (Κασσωτάκης, 2004· Χαροκοπάκη, 2006· Sidiropoulou-Dimakakouetal., 2013· Αργυροπούλου 2021· Χαροκοπάκη & Μαυρικάκης, 2023).

Επιπροσθέτως, τα ευρήματα της έρευνας αναφορικά με την μέτρια προς υψηλή βαθμολογία των μαθητών/τριών στο χαρακτηριστικό «Αναζήτηση συμβουλής από τους άλλους» και μέτρια προς χαμηλή βαθμολογία στο χαρακτηριστικό «Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους-εξάρτηση», συνάδουν με τις θέσεις των θεωρητικών της εξελικτικής ψυχολογίας αναφορικά με την κρίσιμη περίοδο διαμόρφωσης της ταυτότητας και αποκρυστάλλωσης της αίσθησης του εαυτού καθώς και με τις θεωρητικές αρχές της Κοινωνικογνωστικής Θεωρίας για τη Σταδιοδρομία αναφορικά με το ρόλο των κοινωνικών παραγόντων στη ανάπτυξη κοινωνικογνωστικών μηχανισμών που συνδέονται με τη λήψη αποφάσεων και συγκεκριμένα με το ρόλο των οικογενειακών διεργασιών. Ειδικότερα, στο στάδιο αυτό, οι έφηβοι αν και συχνά δίνουν την εντύπωση ότι έχουν αποσυνδεθεί ψυχικά από τους γονείς τους, όταν πρόκειται για μακροπρόθεσμες σημαντικές επιλογές όπως οι εκπαιδευτικές και οι επαγγελματικές λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τη γνώμη σημαντικών άλλων και

κυρίως των γονέων τους περισσότερο και από τον συνομηλίκων τους (Noller, 1994·Τσιάντης, 1998) χωρίς όμως να αναμένουν να ληφθεί η απόφαση απ' αυτούς καθώς δεν παρουσιάζουν τάση προς εξάρτηση αναφορικά με το θέμα της λήψης επαγγελματικών αποφάσεων. Τα συγκεκριμένα ευρήματα βρίσκονται σε συνάρτηση με τις αρχές της Κοινωνικογνωστικής Θεωρίας για τη Σταδιοδρομία αναφορικά με το ρόλο των οικογενειακών διεργασιών στη λήψη επαγγελματικών αποφάσεων και συμφωνούν με αυτά άλλων ερευνών στη χώρα μας (Koumoundourou et al., 2010·Χαροκοπάκη, 2012·Παπακυριακού, 2022·Πελέκη, 2023).

Τέλος, το χαρακτηριστικό «Ταχύτητα λήψης της τελικής επαγγελματικής απόφασης» στο οποίο οι μαθητές/τριες είχαν μέτρια βαθμολογία, δείχνει ότι οι έφηβοι δεν βιάζονται αναφορικά με τη λήψη της τελικής επαγγελματικής απόφασης, στοιχείο που συνδέεται με το ότι στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα σύμφωνα με τον τρόπο εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση οι μαθητές/τριες αφενός δεν πιέζονται στη διάρκεια των χρόνων φοίτησής τους στο Λύκειο να πάρουν την τελική απόφαση σπουδών ή επαγγελματικής κατεύθυνσης και αφετέρου έχουν τη δυνατότητα της διερεύνησης και τελικής επιλογής από ένα εύρος ομοειδών γνωστικών αντικειμένων (Σπουδές σε Πανεπιστημιακά Τμήματα) από το Επιστημονικό Πεδίο Εξειδίκευσης που τους οδηγεί η φοίτηση αυτή.

Τα δεδομένα της παρούσας έρευνας ανέδειξαν επίσης ότι τα αγόρια εμφάνισαν υψηλότερες τιμές σε σχέση με τα κορίτσια στο χαρακτηριστικό «Ταχύτητα λήψης της τελικής απόφασης», στοιχείο που δείχνει ότι τα κορίτσια χρειάζονται περισσότερο χρόνο για να λάβουν μια επαγγελματική απόφαση. Το εύρημα αυτό βρίσκεται σε συμφωνία με τα ευρήματα άλλων ερευνών διεθνώς και στη χώρα μας ως προς τα χαρακτηριστικά λήψης επαγγελματικής απόφασης εφήβων (Gati et al., 2010· Gadası et al., 2012· Ginevra et al., 2012· Georgalidou & Dimitriou, 2020). Επίσης βρίσκεται σε συμφωνία με τις βασικές αρχές του σταδίου διερεύνησης των εξελικτικών θεωριών επαγγελματικής ανάπτυξης (Super et al., 1996) και αποτελεί ένδειξη επαγγελματικής ανωριμότητας για τα κορίτσια. Συγκεκριμένα, τα κορίτσια φαίνεται να έχουν ολοκληρώσει τη διερεύνηση σταδιοδρομίας και την επαγγελματική πληροφόρηση ωστόσο δεν αισθάνονται γνωστικά και συναισθηματικά έτοιμα ώστε να μπορούν να προχωρήσουν σε επαγγελματικές επιλογές. Ακόμα, το εύρημα είναι δυνατό να συνδεθεί με τα αποτελέσματα μελετών που αναφέρουν ότι τα κορίτσια ανησυχούν από πολύ νωρίς και εντονότερα για το μέλλον τους, νιώθουν περισσότερο την ανάγκη να ευχαριστήσουν τους άλλους, προβληματίζονται για τις αποφάσεις τους και χρειάζονται περισσότερο χρόνο για τη λήψη μιας επαγγελματικής απόφασης, παρουσιάζοντας έτσι υψηλότερη αναποφασιστικότητα (Bimrose, 2008·Vignoli, 2009·Sidiroπούλου-Dimakakouetal., 2015·Magnanoetal., 2017).

Σε κάθε περίπτωση απαιτείται περαιτέρω διερεύνηση όσον αφορά το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό λήψης επαγγελματικής απόφασης που εντοπίστηκε στα κορίτσια (χαμηλή ταχύτητα λήψης επαγγελματικής απόφασης) για την ακριβέστερη κατανόηση και την εξαγωγή συμπερασμάτων, καθώς αποτελέσματα μελετών αναδεικνύουν ότι η επαγγελματική ωριμότητα δεν είναι ομοιόμορφη στα κορίτσια ως προς όλες τις διαστάσεις της (Κουμουνδούρου, 2008·Δρόσος, 2011). Το εύρημα αυτό πιθανόν συνδέεται με αυτό άλλων ερευνών οι οποίες αναφέρουν ότι τα κορίτσια παρουσιάζουν υψηλότερες τιμές στο χαρακτηριστικό «Συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών» και «Αναζητούν σε μεγαλύτερο βαθμό συμβουλές από άλλους» (Σιδηροπούλου-Δημακάκου και συν. 2011·Αργυροπούλου και συν., 2018).

Όσον αφορά στις διαφορές μεταξύ των συμμετεχόντων λόγω φοίτησης σε διαφορετική τάξη, παρατηρήθηκε ότι οι μαθητές/τριες της Β' και Γ' Λυκείου είχαν υψηλότερες τιμές συγκριτικά με τους μαθητές/τριες της Α' Λυκείου στα χαρακτηριστικά «Ταχύτητα λήψης της τελικής απόφασης» και «Επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα», στην Κλίμακα Θάρρους και στην Κλίμακα Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας. Σε ότι αφορά την ταχύτητα λήψης της τελικής απόφασης, η υψηλότερη επίδοση των μαθητών/τριών των δυο μεγαλύτερων τάξεων μπορεί να αποδοθεί στο συγκεκριμένο στάδιο φοίτησης σύμφωνα με το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα καθώς οι μαθητές/τριες της Β' τάξης χρειάστηκε να διαχειριστούν άμεσα το θέμα της λήψης εκπαιδευτικής απόφασης επιλέγοντας την Ομάδα Προσανατολισμού (Ο.Π.) που θα φοιτήσουν. Ομοίως και οι μαθητές/τριες της Γ' τάξης χρειάστηκε να επιλέξουν εκ νέου Ο.Π. και Επιστημονικό Πεδίο. Στο εύρος αυτής της διαδικασίας αποδίδεται και η υψηλή επίδοση των μαθητών/τριών της Γ' τάξης στο χαρακτηριστικό «Συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών» καθώς οι πληροφορίες για τις σπουδές και τα επαγγέλματα τους είναι απαραίτητες στο τελικό στάδιο της επαγγελματικής επιλογής που

ακολουθεί τη συμμετοχή τους στις διαδικασίες εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (Μηχανογραφικό Δελτίο). Ακόμα, το εύρημα αναφορικά με τη Γ΄ τάξη είναι δυνατόν να εξηγηθεί στο εύρος των υποθέσεων της Κοινωνικο-γνωστικής Θεωρίας για τη Σταδιοδρομία σύμφωνα με την οποία υπάρχουν παράγοντες (π.χ., η ζήτηση συγκεκριμένων επαγγελματικών ειδικοτήτων στην αγορά εργασίας) που επηρεάζουν άμεσα τους εφήβους στο τελικό στάδιο της λήψης επαγγελματικής απόφασης στον καθορισμό των τελικών τους στόχων, χωρίς τον προγενέστερο χρονικά και διαμεσολαβητικό ρόλο των κοινωνικογνωστικών μηχανισμών (αυτοαποτελεσματικότητα, προσδοκίες αποτελέσματος και στόχοι) για τη διαμόρφωση ενδιαφερόντων και στόχων (Lent et al. 1994·Lent e tal., 2008), υποθέσεις που έχουν επιβεβαιωθεί σύμφωνα με τα ευρήματα μετα-αναλύσεων (Lent&Brown, 2019).

Ακόμα, το εύρημα αναφορικά με τα υψηλότερα επίπεδα θάρρους στους μαθητές/τριες της Β΄ τάξης σε σχέση με τους μαθητές/τριες της Α΄ τάξης, δείχνει την ύπαρξη προδιάθεσης για ανάληψη δράσης στο θέμα της διερεύνησης σταδιοδρομίας για τη λήψης επαγγελματικής απόφασης. Επίσης, το εύρημα που αφορά στους μαθητές/τριες της Α΄ Λυκείου αναφορικά με την υψηλή βαθμολογία στο χαρακτηριστικό «Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους-εξάρτηση», αποτυπώνει τη διαφορετική φάση που βρίσκονται στο στάδιο της διερεύνησης πριν από την επιλογή μιας επαγγελματικής κατεύθυνσης (Super et al., 1996) και είναι δυνατόν να αποδοθεί στο ότι την περίοδο αυτή οι μαθητές/τριες αναζητούν πληροφορίες για τον εαυτό τους και τα επαγγέλματα και λαμβάνουν σοβαρά υπόψιν τη γνώμη σημαντικών άλλων και κυρίως των γονέων τους.

Τέλος, το εύρημα αναφορικά με τα υψηλότερα επίπεδα γενικευμένης αυτοαποτελεσματικότητας στους μαθητές/τριες της Γ΄ τάξης συγκριτικά με τους μαθητές/τριες της Α΄ τάξης, βρίσκεται σε συμφωνία με τα ευρήματα ελληνικών ερευνών ως προς την αυξημένη γενικευμένη αυτοαποτελεσματικότητα (Αργυροπούλου και συν., 2006·Sidiroπούλου-Dimakakou et al., 2015) και την αυτοαποτελεσματικότητα στη διαδικασία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων Ελλήνων εφήβων (Χαροκοπάκη, 2012·Γεωργοπούλου, 2021·Πελέκη, 2023·Πουλή, 2023) σε μαθητές/τριες μεγαλύτερων έναντι μικρότερων τάξεων. Ακόμα, μπορεί να συνδεθεί με τα υψηλά επίπεδα που εμφάνισαν οι μαθητές/τριες του δείγματος στο χαρακτηριστικό «Εσωτερική έδρα ελέγχου» και η ύπαρξη και των δύο στοιχείων σε αλληλεπίδραση να ερμηνευθεί σύμφωνα με τις θέσεις των εξελικτικών θεωριών επαγγελματικής ανάπτυξης αναφορικά με τις προϋποθέσεις για την πραγματοποίηση μιας τελικής επιλογής (Super et al., 1996). Επίσης, τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά μπορούν να ερμηνευθούν στο εύρος των προσεγγίσεων της κοινωνικογνωστικής θεωρίας για τη συμπεριφορά και τη σταδιοδρομία αναφορικά με το ρόλο της αυτοαποτελεσματικότητας στην εμπλοκή και την ενασχόληση του ατόμου σε θέματα διαμόρφωσης επαγγελματικών επιλογών (ενδιαφέροντα, στόχοι) και την συμπεριφορά επίδοσης (Lent et al. 1994·Bandura, 1997·Lent et al., 2008) επιβεβαιώνοντας συμπεράσματα μετα-αναλύσεων ως προς τις επιδράσεις της αυτοαποτελεσματικότητας στη διαχείριση θεμάτων σταδιοδρομίας (Sheu et al., 2010·Lent & Brown, 2019;).

Αναφορικά με την ψυχοκοινωνική δύναμη του θάρρους, οι μαθητές/τριες του δείγματος της έρευνας παρουσίασαν υψηλές τιμές στην ομόνυμη κλίμακα και ιδιαίτερα τα αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια. Το εύρημα αυτό δείχνει ότι οι μαθητές/τριες και ειδικά τα αγόρια διαθέτουν την επιθυμία και έχουν την προδιάθεση στο να επιδείξουν τόλμη, αναλαμβάνουν δράση επιδεικνύοντας συμπεριφορά επιμονής και προσπάθειας στην εύρεση λύσεων και την επίτευξη στόχων σταδιοδρομίας, συγκεκριμένα δε στο θέμα της λήψης μιας επαγγελματικής απόφασης, επιβεβαιώνοντας τα ευρήματα προγενεστέρων μελετών (Santilli et al., 2016·Gineveraetal., 2018·Γεωργοπούλου, 2021). Από την άλλη πλευρά, τα κορίτσια παρουσιάζουν χαμηλότερα επίπεδα θάρρους, στοιχείο που ενδεχομένως συνδέεται με τα χαμηλότερα επίπεδα ταχύτητας στη λήψη αποφάσεων ως προς τα χαρακτηριστικά λήψης επαγγελματικής απόφασης που σχολιάστηκαν παραπάνω. Το στοιχείο των χαμηλότερων τιμών στη μεταβλητή του θάρρους στα κορίτσια σε σχέση με τα αγόρια συμφωνεί με τα ευρήματα άλλων ερευνών στη χώρα μας (Αργυροπούλου και συν., 2018) καταδεικνύοντας ότι τα κορίτσια στην Ελλάδα προβληματίζονται περισσότερο αναφορικά με τα θέματα σταδιοδρομίας, αναβάλλοντας την επίδειξη σχετικής συμπεριφοράς στη διαχείρισή τους. Το εύρημα αυτό ωστόσο δεν συμφωνεί με τα αποτελέσματα διεθνών ερευνών όπου τα κορίτσια παρουσίασαν υψηλότερα επίπεδα θάρρους από τα αγόρια (Parola & Marcionetti, 2023). Η ύπαρξη διαφορετικών ευρημάτων ως προς την ψυχοκοινωνική δύναμη του θάρρους αναδεικνύει την πιθανή ύπαρξη πολιτισμικών διαφοροποιήσεων και καθιστά αναγκαία την περαιτέρω διερεύνησή του.

Περαιτέρω, τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας κατέδειξαν ότι το θάρρος σχετίζεται θετικά και προβλέπει στατιστικά σημαντικά τις εποικοδομητικές διαστάσεις της διαδικασίας λήψης επαγγελματικής απόφασης σε μαθητές/τριες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, συγκεκριμένα τα χαρακτηριστικά «ταχύτητα λήψης της τελικής απόφασης» και «επιδίωξη για το ιδανικό επάγγελμα». Αντίθετα, παρουσιάστηκε αρνητική συσχέτιση με τα χαρακτηριστικά: «Επιθυμία να ευχαριστήσεις τους άλλους-εξάρτηση» και «Αναζήτηση συμβουλής από άλλους», τις οποίες προβλέπει και αρνητικά σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο. Τα αποτελέσματα αυτά καταδεικνύουν ότι οι μαθητές/τριες που διαθέτουν θάρρος, επιδεικνύουν συμπεριφορά που συνδέεται με την εύρεση λύσεων, την προσπάθεια επίτευξης στόχων και οδηγούνται πιο γρήγορα στη λήψη της τελικής επαγγελματικής τους απόφασης. Ακόμα, επιδεικνύουν επιμονή στην προσπάθεια να κάνουν μια επαγγελματική επιλογή που να θεωρούν ότι ταιριάζει στον εαυτό τους χωρίς να εξαρτώνται από τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις επιθυμίες των σημαντικών άλλων, περιφρονώντας τα εμπόδια και τις δυσκολίες.

Τα αποτελέσματα αυτά αναφορικά με την ψυχοκοινωνική δύναμη του θάρρους επιβεβαιώνουν ότι το θάρρος αποτελεί μια θετική ψυχοκοινωνική δύναμη που λειτουργεί ως προστατευτικός μηχανισμός, θετική προδιάθεση του χαρακτήρα που επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο οι έφηβοι αισθάνονται, σκέφτονται και ενεργούν προκαλώντας την ανάληψη δράσης για τη διαχείριση των θεμάτων σταδιοδρομίας και μεταξύ αυτών τη διαχείριση της διαδικασίας λήψης επαγγελματικών αποφάσεων, παρά τα συναισθήματα φόβου ή ανασφάλειας που σχετίζονται με τη διαδικασία αυτή ή ακόμα τα αντιλαμβανόμενα εμπόδια, τις δυσκολίες της αγοράς εργασίας και τους κινδύνους που έχουν οι μελλοντικές επιλογές σταδιοδρομίας. Επιπροσθέτως, τα ευρήματα της παρούσας έρευνας παρέχουν υποστήριξη στα ερευνητικά πορίσματα της διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας αναφορικά με την σύνδεση της θετικής ψυχοκοινωνικής δύναμης του θάρρους με διαστάσεις της διαδικασίας λήψης αποφάσεων σταδιοδρομίας εφήβων (Bockony, 2015·Καλίρης και συν. 2017·Santilli et al., 2017·Sovet et al., 2018·Αργυροπούλου και συν., 2018·Argyropoulou et al., 2021·Γεωργοπούλου, 2021).

Αναφορικά με την αισιοδοξία, οι μαθητές/τριες σημείωσαν υψηλή βαθμολογία στην υποκλίμακα «Αναζήτηση Νοήματος» και μέτρια προς υψηλά σκορ στην υποκλίμακα «Παρουσία Νοήματος». Επίσης, από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας αναδείχθηκε ότι η «Αναζήτηση Νοήματος» και η «Παρουσία Νοήματος» παρουσιάζει θετική συσχέτιση και προβλέπει θετικά σε σημαντικό ποσοστό το χαρακτηριστικό λήψης επαγγελματικής απόφασης «Συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών», ενώ η υποκλίμακα «Παρουσία Νοήματος» συσχετίζεται και προβλέπει στατιστικά σημαντικά το χαρακτηριστικό «Επιδίωξη για το μελλοντικό επάγγελμα». Τα ευρήματα αυτά δείχνουν ότι οι μαθητές/τριες που πιστεύουν ότι στο μέλλον θα έχουν θετικές εξελίξεις προσεγγίζουν και διαχειρίζονται τη διαδικασία λήψης επαγγελματικής απόφασης ενεργώντας ως προσωπικά υπεύθυνοι αναφορικά με αυτό το θέμα και κυρίως με εποικοδομητικό τρόπο μέσω της προσεκτικής συλλογής, επεξεργασίας και ανάλυσης των πληροφοριών για τις σπουδές και τα επαγγέλματα. Η ύπαρξη των εν λόγω συναφειών καταδεικνύει ότι η αισιοδοξία στη ζωή των εφήβων έχει σημαντικό θετικό αντίκτυπο στη ζωή τους αναφορικά με την προσέγγιση της λήψης επαγγελματικών αποφάσεων.

Η ύπαρξη υψηλής τάσης αναζήτησης νοήματος βρίσκεται σε συμφωνία με τις θέσεις της εξελικτικής ψυχολογίας αναφορικά με την κρίσιμη περίοδο της εφηβείας ως προς την τάση εξερεύνησης και διαμόρφωσης ταυτότητας και αποκρυστάλλωσης της αίσθησης εαυτού (Noller, 1994·Τσιάντης, 1998), ενώ η σχέση και των δυο υποκλιμάκων της με εποικοδομητικά χαρακτηριστικά στη λήψη επαγγελματικής απόφασης παρέχουν υποστήριξη στις προσεγγίσεις της Θεωρίας Σχεδιασμού Ζωής (Savickas et al., 2009·Savickas, 2011) αναφορικά με το ότι η αισιοδοξία μπορεί να διευκολύνει τη διαδικασία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων. Τέλος, τα ευρήματα αυτά συμφωνούν και επιβεβαιώνουν παρόμοια ευρήματα διεθνώς και στη χώρα μας αναφορικά με τη θετική σχέση που υπάρχει μεταξύ της ψυχοκοινωνικής δύναμης της αισιοδοξίας αφενός με διάφορες παραμέτρους της επαγγελματικής ανάπτυξης των εφήβων και αφετέρου με τη διαδικασία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων (Braunstein-Bercovitz et al., 2012·Rottinghaus et al., 2012·Gati et al., 2012·Nota et al., 2015·Ginevra et al., 2017·Charokopaki &Argyropoulou, 2019).

Από τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης αναδείχθηκε επίσης ότι οι υψηλές τιμές στη μεταβλητή του θάρρους και της αισιοδοξίας συσχετίστηκαν θετικά με υψηλές τιμές στις αντιλήψεις αυτοαποτελεσματικότητας. Τα ευρήματα αυτά επιβεβαιώνουν τις υποθέσεις της κοινωνικογνωστικής θεωρίας για τη σταδιοδρομία αναφορικά με το ότι οι θετικές ψυχοκοινωνικές δυνάμεις επηρεάζουν άμεσα τις αντιλήψεις

αυτοαποτελεσματικότητας και αυτές με τη σειρά τους δημιουργούν θετικές προϋποθέσεις για τη διαμόρφωση στόχων και τη συμπεριφορά επίδοσης στο θέμα της λήψης επαγγελματικών αποφάσεων. Επίσης, επιβεβαιώνουν και παρέχουν στήριξη στις υποθέσεις προγενέστερων ερευνητικών πρωτοβουλιών αναφορικά με το ότι το θάρρος και η αισιοδοξία είναι δυνατόν να συμπεριληφθούν στους ατομικούς παράγοντες της κοινωνικογνωστικής θεωρίας για τη σταδιοδρομία που επηρεάζουν και καθορίζουν τη διαμόρφωση κοινωνικογνωστικών μηχανισμών, ενδιαφερόντων, στόχων και συμπεριφοράς επίδοσης (Rottinghaus et al., 2012·García et al., 2015·Charokopaki &Argyropoulou, 2019·Charokopaki et al., 2019·Ginevera et al., 2020).

Συνολικά, τα ευρήματα της παρούσας έρευνας αναφορικά με το ρόλο των θετικών ψυχοκοινωνικών δυνάμεων του θάρρους και της αισιοδοξίας στην αυτοαποτελεσματικότητα και τα εποικοδομητικά χαρακτηριστικά της διαδικασίας λήψης επαγγελματικής απόφασης, επιβεβαιώνουν παρόμοια ευρήματα διεθνών και ελληνικών ερευνών όσον αφορά τον αλληλεπιδραστικό ρόλο των δυνάμεων αυτών σε διαστάσεις της επαγγελματικής ανάπτυξης εφήβων (Hannah et al., 2010·Καλίρης και συν., 2017·Argyropoulou et al., 2021). Επίσης, αποτελούν σημαντικές ενδείξεις ότι όσο περισσότερο οι έφηβοι έχουν αναπτύξει διάφορες θετικές ψυχοκοινωνικές δυνάμεις τόσο περισσότερο εμπλέκονται στη διαχείριση των αναπτυξιακών καθηκόντων της διαδικασίας λήψης επαγγελματικών αποφάσεων με το να εμμένουν στην βαθύτερη διερεύνηση του εαυτού τους και τους κόσμους για την πραγματοποίηση μιας επαγγελματικής επιλογής παρά τις δυσκολίες, τα αντιλαμβανόμενα εμπόδια και τα αρνητικά συναισθήματα που πιθανόν βιώνουν.

Περιορισμοί της Μελέτης και Προτάσεις για Μελλοντικές Έρευνες

Παρόλα τα ευρήματα της συγκεκριμένης μελέτης, ένας περιορισμός της είναι ο μικρός αριθμός των συμμετεχόντων μαθητών/τριών από μια περιοχή της Αττικής. Συνίσταται επομένως μελλοντικές έρευνες να περιλάβουν μεγαλύτερο σε αριθμό δείγμα και πιο διευρυμένο, ώστε να ενισχυθούν τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης. Είναι σημαντικό να πραγματοποιηθούν περαιτέρω μελέτες αναφορικά με τις ψυχοκοινωνικές δυνάμεις της αισιοδοξίας και του θάρρους και να γίνει συσχέτισή τους με άλλα χαρακτηριστικά, όπως είναι η προσαρμοστικότητα, ο θετικός προσανατολισμός προς το μέλλον, η ελπίδα και η ανθεκτικότητα, χαρακτηριστικά που αποτελούν βασικές παραμέτρους στο πλαίσιο της Θετικής Ψυχολογίας.

Προτάσεις για Πρακτικές Εφαρμογές

Τα δεδομένα της παρούσας έρευνας αναδεικνύουν το ρόλο και τη σημασία των προγραμμάτων παρέμβασης της Επαγγελματικής Συμβουλευτικής προς την κατεύθυνση της ενστάλαξης ή/και της ενδυνάμωσης των ψυχοκοινωνικών δυνάμεων της αισιοδοξίας και του θάρρους στους έφηβους, αφού φαίνεται ότι συνδέονται με υψηλότερα επίπεδα αυτοαποτελεσματικότητας αλλά και συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που διευκολύνουν τη λήψη επαγγελματικών αποφάσεων. Στο πλαίσιο αυτό, οι επαγγελματικοί σύμβουλοι μπορεί να είναι ευαισθητοποιημένοι αναφορικά με τη διερεύνηση των επιπέδων των εν λόγω ψυχοκοινωνικών δυνάμεων στους έφηβους καθώς και με τις πιθανές διαφοροποιήσεις αναφορικά με το φύλο των εφήβων και δευτερευόντως να συμπεριλαμβάνουν στη στόχευση των παρεμβάσεών τους (σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο) τους εν λόγω ψυχοκοινωνικούς πόρους, αξιοποιώντας τις πηγές διαμόρφωσης της αυτοαποτελεσματικότητας (προσωπικά επιτεύγματα/εμπειρίες, έμμεση μάθηση/μάθηση μέσω προτύπων, λεκτική πειθώ και συναισθηματική διέγερση του ατόμου) καθώς και αφηγηματικές μεθόδους όπως την αφήγηση ιστοριών και ερωτήσεις για την (ανα)συγκρότηση της επαγγελματικής ταυτότητας (Charokopaki, 2019· McMahon & Watson, 2013·Savickas, 2013· Savickas et al., 2009).

Στο τρέχον πλαίσιο εφαρμογής του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Σ.Ε.Π.) μέσω των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων για τους μαθητές/τριες της Γ΄ τάξης Γυμνασίου και σύμφωνα με τις Οδηγίες Εφαρμογής του (ενδεικτικές μέθοδοι και στρατηγικές, μέθοδοι και υποστηρικτικό υλικό, Χαροκοπάκη & Μαυρικάκης, 2023), δημιουργούνται εξαιρετικά ευνοϊκές συνθήκες για την εφαρμογή τέτοιων παρεμβάσεων. Ενδεικτικά, ο/η επαγγελματικός σύμβουλος με τη συνεργασία του/της εκπαιδευτικού της τάξης είναι δυνατόν να εφαρμόσει δραστηριότητες εμπλοκής των μαθητών/-τριών που σχετίζονται με αναπτυξιακά καθήκοντα της διαδικασίας λήψης αποφάσεων. Τέτοιες δραστηριότητες αφορούν ενδεικτικά στο θέμα της συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών, στην ανάπτυξη δεξιοτήτων αυτό-παρουσίασης, στη διαμόρφωση ενός επαγγελματικού ή επιχειρηματικού πλάνου ή/και σαφών, ελκυστικών και ρεαλιστικών επαγγελματικών στόχων, στην αυτό-αξιολόγηση επαγγελματικών ενδιαφερόντων, δυνατοτήτων, δεξιοτήτων και επιτευγμάτων

μέσα από σταθμισμένες δοκιμασίες του Ε.Ο.Π.Π.ΕΠ. κ.ά. Η υλοποίησή τους θα χρειαστεί να αξιοποιεί την ενθάρρυνση των μαθητών/-τριών από τον/την επαγγελματικό σύμβουλο, ή άλλα σημαντικά πρόσωπα του οικογενειακού, κοινωνικού και σχολικού περιβάλλοντος και όχι μόνο (π.χ. γονείς/κηδεμόνες, πρόσωπα του κοινωνικού δικτύου του μαθητή/-τριας, εκπαιδευτικοί, ειδικοί ψυχικής υγείας), την προβολή προτύπων επαγγελματιών που κατάφεραν να διαχειριστούν με θάρρος και αισιοδοξία τη λήψη αποφάσεων αναφορικά με τη σταδιοδρομία τους και με τους οποίους οι έφηβοι μπορούν να ταυτιστούν λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους ως προς την ηλικία, την καταγωγή, το φύλο κ.ά., τη χρήση αφηγήσεων και ιστοριών για παρελθούσες εμπειρίες τις οποίες το άτομο είχε διαχειριστεί με θάρρος και αισιοδοξία ή και βιωματικών ασκήσεων όπου συζητούνται θέματα διαχείρισης του φόβου, της αγωνίας αναφορικά με το επαγγελματικό μέλλον αλλά και τη διαχείριση και δημιουργική αναπλαισίωση των συνεπειών τυχόν άστοχων επιλογών (Χαροκοπάκη, 2006,2015,2016).

Η εμπλοκή και ενεργοποίηση των συμμετεχόντων (μαθητών/τριών) στο εύρος εφαρμογής των εν λόγω παρεμβάσεων μέσα από τις ανωτέρω αναφερόμενες ενδεικτικές δραστηριότητες, συντελεί στην ανάπτυξη και καλλιέργεια δεξιοτήτων, την ανάδειξη και αξιοποίηση των προσωπικών τους χαρακτηριστικών και δυνατοτήτων και αποτελούν, άμα τη εφαρμογή τους, σημαντικές ευκαιρίες επίδειξης θάρρους και αισιοδοξίας στη διαχείριση της λήψης επαγγελματικών αποφάσεων.

Βιβλιογραφία

- Annovazzi, C., Ginevra, M. C., Kaliris, A., Lodi, E. & Sovet, L. (2016). Life design resources and career decision: a cross-cultural research in three European countries. In: V., Cohen-Scali, J., Rossier, & L., Nota (Eds.), *New Perspectives on Career Counseling and Guidance in Europe Building Careers in Changing and Diverse Societies*. Springer. DOI:/10.1007/978-3-319-61476-2
- Argyropoulou, K., Kaliris, A., Charokopaki, A., & Katsioulas, P. (2021). Coping with career indecision: the role of courage and future orientation in secondary education students from Greek provincial cities. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*. DOI: 10.1007/s10775-021-09465-4
- Αργυροπούλου, Κ., Κατσιούλα, Π., Δρόσος, Ν. & Καλίρης, Α. (2018). Χαρακτηριστικά λήψης επαγγελματικών αποφάσεων και θάρρος: Η περίπτωση μαθητών/ μαθητριών σε Γενικά Λύκεια του Κιλκίς. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 115, 23-38.
- Αργυροπούλου, Κ., Μπεξεβέγκης, Η., & Σιδιροπούλου-Δημακάκου, Δ. (2006). Ο ρόλος της αυτοαποτελεσματικότητας στη διαδικασία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων: Ένα αναπτυξιακό-προληπτικό μοντέλο συμβουλευτικής παρέμβασης. *Ψυχολογία*, 13(4), 1-17. doi: 10.12681/psy_hps.23915
- Argyropoulou, K., Sidiropoulou-Dimakakou, D., & Besevegis, E. (2007). Generalized Self-efficacy, career intention and vocational choices of senior high school children in Greece. *Journal of Career Development*, 33(4), 316-337. DOI:/10.1177/0894845307300412
- Αργυροπούλου, Κ., Χαροκοπάκη, Α., Τερζάκη, Μ., & Νανόπουλος, Π. (2022). Θετικές ψυχοκοινωνικές δυνάμεις: ένα δυνητικό πλαίσιο παρέμβασης για την επαγγελματική ανάπτυξη εφήβων. *Επιστήμη της Αγωγής*, 2, 7-26.
- Bandura, A. (1986), *Social foundation of thought & action: A cognitive theory*. Englewood Cliffs.
- Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The exercise of control*. New York: W.H. Freeman.
- Betz, N.E. (2008). Career Self-Efficacy: Exemplary Research and Emerging Directions. *Journal of Career Assessment*, 15, 403-422. doi.org/10.1177/1069072707305759

- Βέργας, Χ. (2016). *Αυτοαποτελεσματικότητα στον σχεδιασμό σταδιοδρομίας και λήψης επαγγελματικών αποφάσεων μαθητών Γ' Λυκείου*. Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή διπλωματική διατριβή, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου.
- Bimrose, J. (2008). Guidance for girls and women. In: J.A., Athanasou & R., van Esboreck (Eds.), *International handbook of career guidance* (pp.375-404). Springer Science and Business Media B.V.
- Bockorny, K. M. (2015). *Psychological Capital, Courage, and Entrepreneurial Success* (doctoral dissertation). The College of Business, Bellevue University, Bellevue, Nebraska, USA
- Braunstein-Bercovitz, H., Benjamin, B. A., Asor, S., & Lev, M. (2012). Insecure attachment and career indecision: Mediating effects of anxiety and pessimism. *Journal of Vocational Behavior, 81*, 236–244. doi.org/10.1016/j.jvb.2012.07.009
- Carver, C. S., Scheier, M. F., & Segerstrom, S. C. (2010). Optimism. *Clinical Psychology Review, 30*, 879-889. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2010.01.006>
- Γεώργας, Δ., Μπεζεβέγκης, Η., & Γιαννίτσας, Ν. (1991). Εμπειρίες, στάσεις και προσδοκίες μαθητών και φοιτητών από το Λύκειο, τον ΣΕΠ και το Πανεπιστήμιο. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής Προσανατολισμού, 18-19*, 43- 66
- Γεωργοπούλου, Γ. (2021). *Ο ρόλος του θάρρους στην αυτοαποτελεσματικότητα στη διαδικασία λήψης εκπαιδευτικών και επαγγελματικών αποφάσεων μαθητών/τριών Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*. Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου.
- Charokopaki, A. (2019). Working on Stories to Enhance Career Decision-Making Self-Efficacy. *International Journal of Psychological Studies, 11*(3), 63-82. DOI: 10.5539/ijps.v11n3p63
- Charokopaki, A., & Argyropoulou, K. (2019). Optimism, Career Decision Self-Efficacy and Career Indecision among Greek Adolescents. *The Asian Institute of Research*. DOI:/10.31014/aior.1993.02.01.52
- Charokopaki, A., Kaliris, A., & Argyropoulou, K. (2019). *Resilience and Career Decision Making Self-Efficacy among Greek Neets. Implications for Career Counseling*. Bratislava, 10-13/9/2019
- Γκάρκουλας, Σ. (2017). *Επαγγελματική προσαρμοστικότητα και προφίλ λήψης επαγγελματικών αποφάσεων νέων εργαζομένων στην Αττική*. Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου.
- Cohen-Scali, V., Rossier, J., & Nota, L. (2018). Building an International Community of Research in Career Guidance and Counselling. In: V., Cohen-Scali Rossier & L., Nota (Eds), *New Perspectives on Career Counselling and Guidance in Europe. Building Careers in Changing and Diverse Societies*. Springer. DOI:10.1007/978-3-319-61476-2
- Δρόσος, Ν., (2011). *Επαγγελματική ωριμότητα και λήψη επαγγελματικής απόφασης εφήβων διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων*. Διδακτορική Διατριβή. Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Gadassi, R., Gati, I. & Dayan, A. (2012). The adaptability of career decision-making profiles. *Journal of Counseling Psychology, 59*, 612-622. <https://doi.org/10.1037/a0029155>
- Garcia, M., Restubog, D., Bordia, S., Bordia, S., & Roxas, O. (2015). Career optimism: The roles of contextual support and career decision-making self-efficacy. *Journal of Vocational Behavior, 88*, 10-18. DOI:10.1016/j.jvb.2015.02.004

- Gati, I. (2023). The interface between career exploration and decision making. In: W.B., Walsh, L. Y., Flores, P. J., Hartung & L., Leong (Eds). *Career Psychology: Models, Concepts, and Counseling for Meaningful Employment*. American Psychological Association. DOI:10.1037/0000339-009
- Gati, I. (2013). Advances in career decision making. In: W., Walsh, M., Savickas & P., Hartung (Eds.), *Handbook of Vocational Psychology* (4th ed., pp. 183-215). New York: Routledge.
- Gati, I., Landman, S., Davidovitch, S., Asulin- Peretz, L., & Gadass, R. (2010). From career decision- making styles to career decision- making profiles: A multidimensional approach. *Journal of Vocational Behavior*, 76, 277- 291. DOI: 10.1016/j.jvb.2009.11.001
- Ginevra, M. C., Nota, L., Soresi, S., & Gati, I. (2012). Career Decision-Making Profiles of Italian Adolescents. *Journal of Career Assessment*, 20(4), 375–389. <https://doi.org/10.1177/1069072712448739>
- Georgallidou, V., & Dimitriou, L. (2020). Career Decision Making Profiles in Adolescents in Cyprus. *European Journal of Teaching and Education*, 2(1), 138-147. DOI: 10.33422/ejte.v211.183
- Glynou, E., Jerusalem, M., & Schwarzer, R. (1992). *Greek version of the General Self Efficacy Scale*. Ανάκτηση από <http://www.ralfschwarzer.de>
- Ginevra, M.C., & Capozza, D. (2015). Courage: From definition to some suggestions for counseling activities. In: L., Nota, & S., Soresi (Eds), *Il counseling del future* (pp. 111-122). Padova: Cleup.
- Ginevra, M.C., Magnano, P., Ernesto, L., & Nota, L. (2017). The role of career adaptability and courage on life satisfaction in adolescence. *Journal of Adolescence*, 62(1), 1-8. DOI: 10.1016/j.adolescence.2017.11.002
- Ginevra, M.C., Nota, L., Soresi, S., & Gati, I., (2012). Career Decision Making Profiles of Italian Adolescents. *Journal of Career Assessment*, 20(4), 375-389. DOI: 10.1177/1069072712448739.
- Ginevera, M., C., Santilli, S., Gamussi, E., Magnano, P., Capozza, D., Nota, L. (2020). The Italian adaptation of courage measure. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 20, 457-475. DOI: 10.1007/s10775-019-09412-4
- Glynou, E., Jerusalem, M., & Schwarzer, R. (1992). *Greek version of the General Self-efficacy scale*. Ανακτήθηκε από <http://www.ralfschwarzer.de>
- Guichard, J. (2015). From vocational guidance and career counseling to life design dialogues. In: L., Nota & J., Rossier (Eds.), *Handbook of life design: From practice to theory and from theory to practice* (pp. 11–26). Göttingen: Hogrefe.
- Hackett, G. (1995). Self-efficacy in career choice and development. In: A., Bandura (Ed.), *Self-Efficacy in changing societies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hannah, S. T., Sweeney, P. J., & Lester, P. B. (2010). The courageous mind-set: A dynamic personality system approach to courage. In C. L. S., Pury & S. J., Lopez (Eds.), *The psychology of courage: Modern research on an ancient virtue* (pp. 125–148). Washington, DC: American Psychological Association.
- Haward, M., & Alipour, K. (2014). Does courage measure really measure courage? A theoretical and empirical evaluation. *The Journal of Positive Psychology*, 9(5), 449-459. DOI: 10.1080/17439760.2014.910828

- Hirschi, A., Lee, B., Porfeli, E.J., & Vondracek, F.W. (2013). Proactive motivation and engagement in career behaviours: Investigating direct, mediated and moderated effects. *Journal of Vocational Behavior*, 83, 31-40. DOI:10.1016/j.jvb.2013.02.003
- Ιωαννίδου, Ο. (2016). *Επαγγελματική αναποφασιστικότητα και συναίσθημα αισιοδοξίας σε μαθητές/τριες Λυκείου στην Ελλάδα*. Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία. Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου.
- Jerusalem, M., & Schwarzer, R. (1992). Self-efficacy as a resource factor in stress appraisal processes. In: R., Schwarzer (Ed.), *Self-efficacy: Thought control of action* (pp. 195- 213). Washington, DC: Hemisphere
- Καλίρης, Α., (2019). Ξεπερνώντας τις σκοπέλους των αποφάσεων σταδιοδρομίας: ο ρόλος των δυσλειτουργικών πεποιθήσεων και των επικοινωνιακών στρατηγικών στη διαχείριση της επαγγελματικής αναποφασιστικότητας, Στο: Κ., Αργυροπούλου, (Επιμ.), *Επαγγελματικός Προσανατολισμός και λήψη επαγγελματικών αποφάσεων* (σελ. 85-114). Αθήνα: Γρηγόρη.
- Καλίρης, Α., Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., Ίσαρη, Φ., & Μυλωνάς, Κ. (2017). Πηγές αυτοαποτελεσματικότητας στους επαγγελματικούς συμβούλους: προτάσεις και προοπτικές. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής - Προσανατολισμού*, 109-110, 59-71
- Karademas, E. C. (2006). Self-efficacy, social support and well-being: The mediating role of optimism. *Personality and Individual Differences*, 40(6), 1281-1290. DOI:/10.1016/j.paid.2005.10.019
- Κασσωτάκης, Μ. (2004). *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός. Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Τυπωθήτω-Δαρδανός.
- Κουμουνδούρου, Γ., (2008). *Επαγγελματική ωριμότητα: οι διαστάσεις της, οι διαμορφωτικοί παράγοντες και οι συνέπειές της στην επαγγελματική συμπεριφορά των νέων στην Ελλάδα*. Διδακτορική Διατριβή. Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Κροκίδη, Μ., (2023). *Ψυχική Ανθεκτικότητα, Αισιοδοξία Σταδιοδρομίας και Επαγγελματική Προσαρμοστικότητα σε φοιτητές- φοιτήτριες τριτοβάθμιας εκπαίδευσης*. Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία. Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου.
- Lent, R.W., & Brown, D. (2013). Social Cognitive Model of Career Self-Management: Toward a Unifying View of Adaptive Career Behavior Across the Life Span. *Journal of Counseling Psychology*, 6 (4), 557-568. DOI: 10.1037/a0033446.
- Lent, R. W., & Brown, S. D. (2019). Social cognitive career theory at 25: Empirical status of the interest, choice, and performance models. *Journal of Vocational Behavior*, 115, 103316. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2019.06.004>
- Lent, R.W., Brown, S.D., & Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance (Monograph). *Journal of Vocational Behavior*, 45, 79-122. <https://doi.org/10.1006/jvbe.1994.1027>
- Lent, R.W. & Hackett, G. (1987): Career Self-Efficacy: empirical status and future directions (Monograph). *Journal of Vocational Psychology*, 30, 347-382. [https://doi.org/10.1016/0001-8791\(87\)90010-8](https://doi.org/10.1016/0001-8791(87)90010-8)
- Lent, R.W., Sheu H.B., Singley, D., & Schmint, J.A. (2008). Longitudinal relations of self-efficacy to outcome expectations, interests, and major choice in engineering students, *Journal of Vocational Behavior*, 73, 328-335. DOI: 10.1016/j.jvb.2008.07.005

- Linley, P., & Harrington, S. (2006). Strengths coaching: A potential-guided approach to coaching psychology. *International Coaching Psychology Review*, 1(1), 37-46. DOI: 10.53841/bpsicpr.2006.1.1.37
- Magnano, P., Lodi, E., Zammitti, A., Patrizi, P.(2021). Courage, Career Adaptability and Readiness as Resources to Improve Well-Being during the University-to-Work Transition in Italy. *International Journal Environmental Research and Public Health*, 18, 2919. DOI:10.3390/ijerph18062919
- Magnano, P., Paolino, A., Platania, S., & Santisi, G. (2017). Courage as a potential mediator between personality and coping. *Personality and Individual Differences*, 111, 13-18. DOI: 10.1016/j.paid.2017.01.047
- Malikiosi-Loizos, M., (2020). Positive Psychology in Greece: latest developments. *Psychology: The Journal of Hellenic Psychological Society*, 25(1), 213-218. DOI: 10.12681/psy_hps.25347
- McMahon, M. & Watson, M. (2013). Story crafting: strategies for facilitating narrative career counseling. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 12(3), 211-224. Doi: 10.1007/s10775-012-9228-5
- Noller, P.(1994). Relationships with parents in adolescence: process and outcome. In: R., Montemayor, G., Adams, & T, Gullotta, (Eds.), *Personal relationships during adolescence*. Sage Publications.
- Norton, P. J., & Weiss, B. J. (2009). The role of courage on behavioral approach in a fear eliciting situation: A proof-of-concept pilot study. *Journal of Anxiety Disorders*, 23, 212-217. DOI: .org/10.1016/j.janxdis.2008.07.002
- Nota, L., Ginevra, M. C., & Santilli, S. (2015). Life Design and prevention. In L., Nota & J., Rossier (Eds.), *Handbook of Life Design: From practice to theory and from theory to practice* (pp. 183–199). Göttingen: Hogrefe.
- Παπακυριακού, Π., (2022). *Γονεϊκοί τύποι διαπαιδαγώγησης και στρατηγικές αντιμετώπισης της επαγγελματικής αναποφασιστικότητας μαθητών /τριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*. Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία. Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου.
- Park, N., Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). Strengths of character and well-being. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 23(5), 603-619. DOI: 10.1521/jscp.23.5.603.50748
- Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). *Character strengths and virtues: A classification and handbook*. New York: Oxford University Press/Washington, DC: American Psychological Association.
- Parola, A., & Marcionetti, J.(2023). Positive Resources for Flourishing. The Effect of Courage, Self-Esteem, and Career Adaptability in Adolescence. *Societies*, 13, 5. DOI:/10.3390/soc13010005
- Πελέκη, Ε. (2023). *Μορφές Επίδρασης των γονέων στην αυτοαποτελεσματικότητα στη διαδικασία λήψης εκπαιδευτικών και επαγγελματικών αποφάσεων μαθητών/-τριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*. Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία. Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου.
- Perez, M., & Gati, I. (2017). Advancing in the career decision-making process: the role of coping strategies and career decision-making profiles. *International Journal of Educational Vocational Guidance* 17, 285–309. DOI:10.1007/s10775-016-9334-x
- Peterson, C., & Seligman, M. (1984). Causal explanations as a risk factor for depression: Theory and evidence. *Psychological Review*, 91, 347 – 374. PMID: 6473583

- Peterson, C., & Seligman, M. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. Oxford University Press.
- Pezirkianidis, C., Galanakis, M., Karakasidou, I., & Stalikas, A. (2016). Validation of the Meaning in Life Questionnaire (MLQ) in a Greek sample. *Psychology, 7(13)*, 1518-1530. DOI:10.4236/psych.2016.71012
- Pezirkianidis, C., & Stalikas, A. (2020). Introduction - Latest developments in Positive Psychology: The case of Greece. *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society, 25(1)*, 01-19. DOI:10.12681/psy_hps.25328
- Pury, C. L. S., Starkey, C. B., Breeden, C. R., Kelley, C. L., Murphy, H. J., & Lowndes, A. Y. (2014). Courage interventions. Future directions and cautions. In A. C. Parks & S. M. Schueller (Eds.), *The Wiley Blackwell handbook of positive psychological interventions* (pp. 168-178). Hoboken: JohnWiley&Sons
- Πουλή, Ε., (2023). *Ελπίδα και αυτοαποτελεσματικότητα στη διαδικασία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων μαθητών/-τριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*. Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία. Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου.
- Rassin, E., & Muris, P. (2005). To be or not to be indecisive: Gender differences, correlations with obsessive-compulsive complaints, and behavioral manifestation. *Personality and Individual Differences, 38*, 1175-1181. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2004.07.014>
- Rottinghaus, P.J., Buelow, K.L., Matyja, A., & Schneider, M.R. (2012). The Career Futures Inventory- Revised measuring dimensions of career adaptability. *Journal of Career Assessment, 20*, 123-139. DOI: 10.1177/1069072711420849.
- Rottinghaus, P. J., Day, S. X., & Borgen, F. H. (2005). The Career Futures Inventory: A measure of career-related adaptability and optimism. *Journal of Career Assessment, 13(1)*, 3-24. DOI:/10.1177/1069072704270271
- Santilli, S., Marcionetti, J., Rochat, S., Rossier, J., & Nota, L. (2017). Career adaptability, hope, optimism, and life satisfaction in Italian and Swiss adolescents. *Journal of Career Development, 44(1)*, 62-76. DOI:/10.1177/0894845316633793
- Sanz de Acedo Lizarraga, M. L., Sanz de Acedo Baquedano, M. T., Oliver, M. S., & Closas, A. (2009). Development and validation of a decision-making questionnaire. *British Journal of Guidance and Counselling, 37*, 357-373. DOI: 10.1080/03069880902956959
- Seligman, M. E. P. & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist 55*, 5-14. DOI:10.1037/0003-066X.55.1.
- Savickas, M. L. (2002). Career construction: A developmental theory of vocational behaviour. In: S. D. Brown (Ed.), *Career Choice and Development*, (4th Ed., pp. 149-205). Jossey-Bass.
- Savickas, M. L. (2011). *Career counseling*. Washington, D. C.: American Psychological Association Books, Inc
- Savickas, M.L. (2013), *Ten ideas that changes career development. A monograph to celebrate the centennial of the National Career Development Association (1913-2013)*. Broken Arrow, OK: NCDA

- Savickas, M. L., Nota, L., Rossier, J., Dauwalder, J. P., Duarte, M. E. & van Vianen, A. E. M. (2009). Life designing: A paradigm for career construction in the 21st century. *Journal of Vocational Behavior*, 75, 239-250. DOI:/10.1016/j.jvb.2009.04.004
- Savickas, M. L. & Porfeli, E. J. (2012). Career Adapt-Abilities Scale: Construction, reliability, and measurement equivalence across 13 countries. *Journal of Vocational Behavior*, 80(3), 661-673. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2012.01.011>
- Sheu, H., & Bordon, J., (2017). SCCT Research in the international context: Empirical evidence, future directions, and practical implications. *Journal of Career Assessment*, 25, 58-74. DOI: 10.1177/1069072716657826
- Sheu, H. B., Lent, R. W., Brown, S. D., Miller, M. J., Hennessy, K. D., & Duffy, R. D. (2010). Testing the choice model of social cognitive career theory across Holland themes: A meta-analytic path analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 76(2), 252–264. DOI: 10.1016/j.jvb.2009.10.015.
- Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., Αργυροπούλου, Κ., & Δρόσος, Ν. (2011). Διερεύνηση των «προφίλ» λήψης εκπαιδευτικών και επαγγελματικών αποφάσεων των εφήβων με τη χρήση του Ερωτηματολογίου Χαρακτηριστικών Λήψης Επαγγελματικής Απόφασης. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 96-97, 74 – 93.
- Sidiropoulou-Dimakakou, D., Mylonas, K., & Argyropoulou, K. (2015). Self-Efficacy in Career Planning: A new approach to Career Exploration. *International Journal of Learning Teaching and Educational Research*, 11(2), 40-54.
- Sidiropoulou-Dimakakou, D., Mylonas, K., Argyropoulou, K., & Drosos, N. (2013). Career Decision-Making Characteristics of Primary Education Students in Greece. *International Education Studies*, 6(5)22-32. DOI:/10.5539/ies.v6n5p22
- Sidiropoulou-Dimakakou, D., Argyropoulou, K., Mylonas, K., & Tampouri, S. (2012). Career decision-making difficulties, dysfunctional thinking and generalized self-efficacy of university students in Greece. *World Journal of Education*, 2(1), 117- 130. doi:10.5430/wje.v2n1p117
- Sovet, L., Annovazzi, C., Ginevra, M., Kaliris, A., & Lodi, E. (2018). Life design in adolescence: The role of positive psychological resources. In: V., Cohen-Scali, J., Rossier, & L., Nota (Eds), *New Perspectives on Career Counseling and Guidance in Europe*. Springer. DOI:/10.1007/978-3-319-61476-2
- Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S., & Kaler, M. (2006). The meaning in life questionnaire: Assessing the presence of and search for meaning in life. *Journal of Counseling Psychology*, 53(1), 80-93.
- Super, D. E., Savickas, M. L., & Super, C. M. (1996). The lifespan, life-space approach to careers. In D. Brown, & L. Brooks (Eds.), *Career choice and development: Applying contemporary theories to practice* (3rd ed., pp. 121–178). San Francisco, CA: Jossey-Bass
- Τσεχελίδου, Κ., (2015). *Ποιότητα ζωής και εργασία. Τα συναισθήματα ελπίδας, αισιοδοξίας και νοήματος ζωής στους Επαγγελματικούς Συμβούλους*. Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Τσεχελίδου, Κ., (2019). Σκέψου θετικά διερευνώντας τις επαγγελματικές επιλογές σου: η αξιοποίηση των θετικών ψυχοκοινωνικών δυνάμεων στη λήψη επαγγελματικών αποφάσεων. Στο: Αργυροπούλου Κ.

- (Ε.Επιμ.), *Επαγγελματικός Προσανατολισμός και Λήψη Επαγγελματικών Αποφάσεων. Πρακτικές εφαρμογές για Συμβούλους Προσανατολισμού και Σταδιοδρομίας*. Αθήνα: Γρηγόρη
- Τσιάντης, Γ. (1998). *Δυναμικές αλληλεπιδράσεις και διεργασίες στις σχέσεις εφήβου-οικογένειας*. *Εφηβεία*, 2(1), 22-27.
- Vilhjálmssdóttir, G. (2015). Career counseling and the uniqueness of the individual adolescent. In: L., Nota, & J. Rossier (Eds.). *Handbook of Life Design: From practice to theory and from theory to practice* (pp. 103–116). Göttingen: Hogrefe.
- Vingoli, E. (2009). Inter-relationships among attachment to mother and father, self-esteem, and career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 75, 91-99.
- Χαροκοπάκη, Α. (2016). «Βιωματικές δράσεις για τη διευκόλυνση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων μαθητών-τριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και των σχετικών με αυτές αντιλήψεων αυτοαποτελεσματικότητας: Ένα πολυμεταβλητό πλαίσιο αναπτυξιακής-προληπτικής και θεραπευτικής συμβουλευτικής παρέμβασης». Στο: Ασβεστάς Τ., Σιδηροπούλου-Δημακάκου Δ., Μυλωνά, Α., Κουμουνδούρου Γ. (Επιστημονική Επιμέλεια) (2016). *Σύγχρονα Θέματα Επαγγελματικής Συμβουλευτικής*. Αθήνα: Γρηγόρης. ISBN: 978-960-333-947-2
- Χαροκοπάκη, Α. (2015). «Εκπαιδευτικό – ερευνητικό πρόγραμμα παρέμβασης για τη διευκόλυνση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων μαθητών-τριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, των σχετικών με αυτές αντιλήψεων αυτοαποτελεσματικότητας και της συμπεριφοράς τους στον τομέα αυτό. Μια πιλοτική εφαρμογή». *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, τ. 106, σ. 87-128.
- Χαροκοπάκη, Α.(2012). *Αυτοαποτελεσματικότητα στη διαδικασία λήψης εκπαιδευτικών και επαγγελματικών αποφάσεων μαθητών – μαθητριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης: ο ρόλος ατομικών παραγόντων και υποστηρικτικών μηχανισμών*. Διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Χαροκοπάκη, Α. (2006). Ανάπτυξη Κομβικών Δεξιοτήτων των νέων για την ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Προκλήσεις και Νέες Πρακτικές. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 75-97.
- Χαροκοπάκη, Α., & Μαυρικάκης, Ε. (2023). *Οδηγίες Εφαρμογής Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού στα Εργαστήρια Δεξιοτήτων για τη Γ Γυμνασίου. Ενδεικτικές μέθοδοι, στρατηγικές, δραστηριότητες και υποστηρικτικό υλικό*. Αναθεωρημένη έκδοση, Αθήνα: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.). <http://iep.edu.gr/el/sxolikos-epaggelmatikos-prosanatolismos>